

Eesti Kasvuvision 2018: Visiooni esialgne visand

Arutelupaber

September 2010

Lisainfo arutelupaberi ja Eesti Kasvuvision 2018 protsessi kohta:

Kitty Kubo, Arengufondi seirejuht, kitty.kubo@arengufond.ee, 616 1061

Sisukord

1. Sissejuhatus: arutelupaberi roll ja valmimine	3
1.1. Kasvuvisioni protsessi lähteküsimus ja üldsiht	3
1.2. Kasvuvisioni protsessi üldine ülesehitus ja etapid	4
1.3. Visioni edasiarendamine ekspertrühmades: lähteülesanne.....	5
2. Kasvuvisioni loomise alus: stsenaariumid Eesti majandusest aastal 2018	7
2.1. Stsenaariumide kokkuvõte – neli lugu Eesti majandusest aastal 2018	7
2.2. Stsenaariumidest tulenevad järeldused kasvuvisioniks.....	11
3. Töötoa tulemus: visioni esialgne visand	13
3.1. Visioni põhiteemad	13
3.2. Visioni võtmevalikud – kokkuvõte	14
3.3. Visioni võtmevalikute täpsem sisu ja sihid muutusteks	15
4. Visioni esialgse visandi testimine stsenaariumidega	22
4.1. Visioni võtmevalikute asjakohasus stsenaariumi ‘Hansa Liit II’ korral.....	22
4.2. Visioni võtmevalikute asjakohasus stsenaariumi ‘Lõuna-Soome’ korral.....	23
4.3. Visioni võtmevalikute asjakohasus stsenaariumi ‘Riigi tagasitulek’ korral.....	24
4.4. Visioni võtmevalikute asjakohasus stsenaariumi ‘Skype-saar’ korral.....	25
4.5. Kokkuvõtte töötoas loodud visioni esialgse visandi stsenaariumidega testimisest	26
5. Arengufoorumil osalenute nägemus Eesti Kasvuvisionist	28
5.1. Osalejate individuaalsed unistused Eestist aastal 2018.....	28
5.2. Lauavisionide läbivad teemad ja haakuvus visioni esialgse visandi võtmevalikutega.....	29
5.3. Kokkuvõtte Arengufoorumil arutelu ja visioni esialgse visandi haakuvusest	33
Lisad	34
Lisa 1. Töötoas kaalutud alternatiivsed visioni võtmevalikud	34
Lisa 2. Töötoas osalejad	35
Lisa 3. Visioni visandi testimine stsenaariumidega: koondtabel	36
Lisa 4. Arengufoorumil loodud lauavisionid ja nende haakuvus töötoas määratletud võtmevalikutega	41
Lisa 5. Arengufoorumil laudkondade arvamused: milliste sammude ja arengute puhul laudkonna visioon realiseeruks.....	49
Lisa 6. Arengufoorumil osalejad.....	54

1. Sissejuhatus: arutelupaberi roll ja valmimine

Eesti Arengufond on algatanud Eesti Kasvuvisioon 2018 protsessi eesmärgiga aidata tänastel ja homsetel otsustajatel alustada “strateegilist vestlust” Eesti majanduse tulevaste kasvuallikate kohta.

Kasvuvisiooni loomisega saame laiemalt kokku leppida, millist Eesti majandust me kümne aasta pärast tahame, et oleks võimalik kontsentreeritult ja ühiselt selle nimel tööle asuda. Selleks sisaldab kasvuvisioon otsustuskohtadena välja toodud võtmevalikuid, mille osas tehtavatest otsustest sõltub Eesti majanduse tulevikutee kõige enam.

Käesolevas arutelupaberis on esitatud esialgne visand (nn draft ehk tööversioon) neist võtmevalikutest. See valmis Arengufondi poolt 6.-7. aprillil 2010 korraldatud töötoas, kus osales ligi 30 erinevate elualade eksperti era- ja avalikust sektorist ning valitsusvälistest organisatsioonidest (vt osalejate nimekirja Lisas 2). Nende arutelude tulemused on kokku võetud peatükkides 3-4. Töötoa arutelude ja visiooni esialgse visandi kujundamise kontekstiks olnud Eesti majanduse võimalikke arengu välistingimusi ja erinevaid arenguvõimalusi käsitlevad stsenaariumid on esitatud peatükis 2.

Lisaks töötoale olid kasvuvisiooni sisu, täpsemad tulevikusihid ja vajalikud võtmevalikud arutlusel Arengufondi poolt 6. mail 2010 korraldatud Arengufoorumil. Sealsete arutelude kokkuvõtted on toodud ära peatükis 5.

Sügisel 2010 jätkub kasvuvisiooni kujundamine seitsmes ekspertrühmas. Neis rühmades töötatakse senisel kujul visiooni esialgse visandi võtmevalikute kaupa uuesti läbi, täiendades seda Arengufoorumi aruteludest koorunud ideedega, ekspertide poolsete alusteadmiste ja arvamusega. Lisaks teevad ekspertrühmad ettepanekud iga võtmevaliku osas soovitud muutuseni viivatest tegevussammudest (vt ekspertrühmade töö lähteülesannet peatükis 1.3).

Ekspertühmade töö järel valmib terviklik Eesti majanduse kasvuvisiooni ettepanek, mida Arengufond esitleb jätkuaruteludeks 2010. a novembri lõpus toimuvatel maakondlikel foorumitel ja detsembri algul taaskordsel Arengufoorumil.

Käesoleva dokumendi roll on võtta kokku seniste kasvuvisiooni sisu arutelude tulemused ning esialgse visandi valmimise mõtteloogika, olles sellega aluseks ekspertrühmades ja ka edaspidi toimuvatele jätkuaruteludele.

1.1. Kasvuvisiooni protsessi lähteküsimus ja üldsiht

Visiooni väljatöötamise esimese sammuna on vaja paika panna ja kokku leppida lähteküsimus – kes me tahame tulevikus olla? Või nagu Eesti majanduse kasvuvisiooni osas Arengufond seda algselt küsis – millist majandust me kümne aasta pärast tahame?

Neile küsimustele vastates sõnastati stsenaariumide loomise töötoas Eesti majanduse kasvuvisiooni tegemise üldsihiks, et **aastal 2018 oleks Eesti majandus maailmas edukas ja koduselt armas**.

Maailmas edukaks peame püüdlema põhjusel, et oma riigi ja turu väiksuse tõttu on Eestil vaja toetuda ekspordipõhisele kasvule. Selleks peame olema turgudel ja rahvusvahelistes väärtusahelates

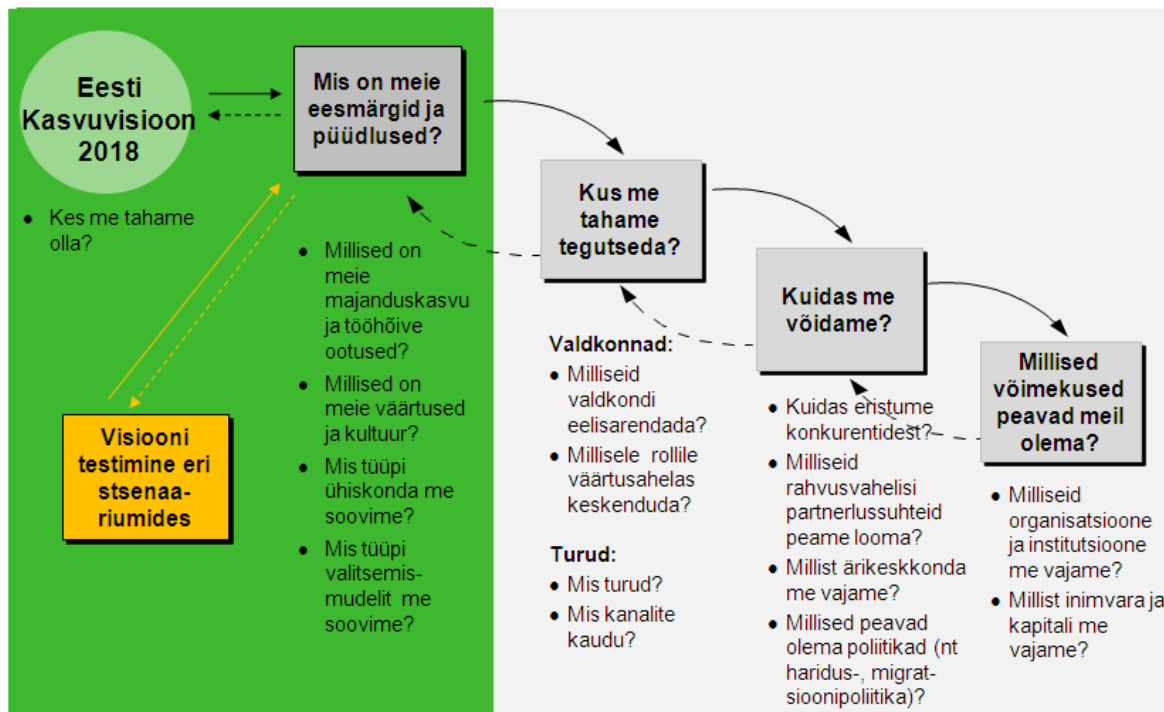
konkurentsivõimelised ja läbi lööma – olema edukad. Seejuures soovitatavalt mitte ainult oma vahetuses naabruses, vaid maailma turgudel laiemalt.

Väljapoole ja sisemiselt toimuv areng peavad aga olema tasakaalus, et me edu oleks jätkusuutlik ja samas inimeste heaolu selle tulemusel ka kasvaks. Sellest tuleneb seotud paralleelne siht olla lisaks maailmas edukale ka koduselt armas. Viimast võiks Eesti töö-, kooli- ja elukeskkonnana seejuures olla mitte ainult senistele elanikele ja eestlastele, vaid niisamuti uutele tulla tahtjatele ja kõigile juba meie riigis viibijatele. Sellisel koduselt armsal Eestil on ka suurem võimalus olla maailmas edukas.

Sellest üldsihist lähtuvalt on kogu käesolevas arutelupaberis esitatud kasvuvisioni esialgne visand välja töötatud ning visioni sisuks olevad võtmevalikud (konkreetsemad eesmärgid ja püüdlused) määratletud. Ka edaspidi visioni realiseerumiseks kavandatavad tegevussammud ja vastavad strateegiad peaksid olema vastavalt kantud sihist toetada Eesti saamist maailmas edukaks ja koduselt armsaks aastaks 2018 (vt järgnev joonis).

Visiooni sisu väljatöötamine

Edasiste strateegiliste sammude kavandamine

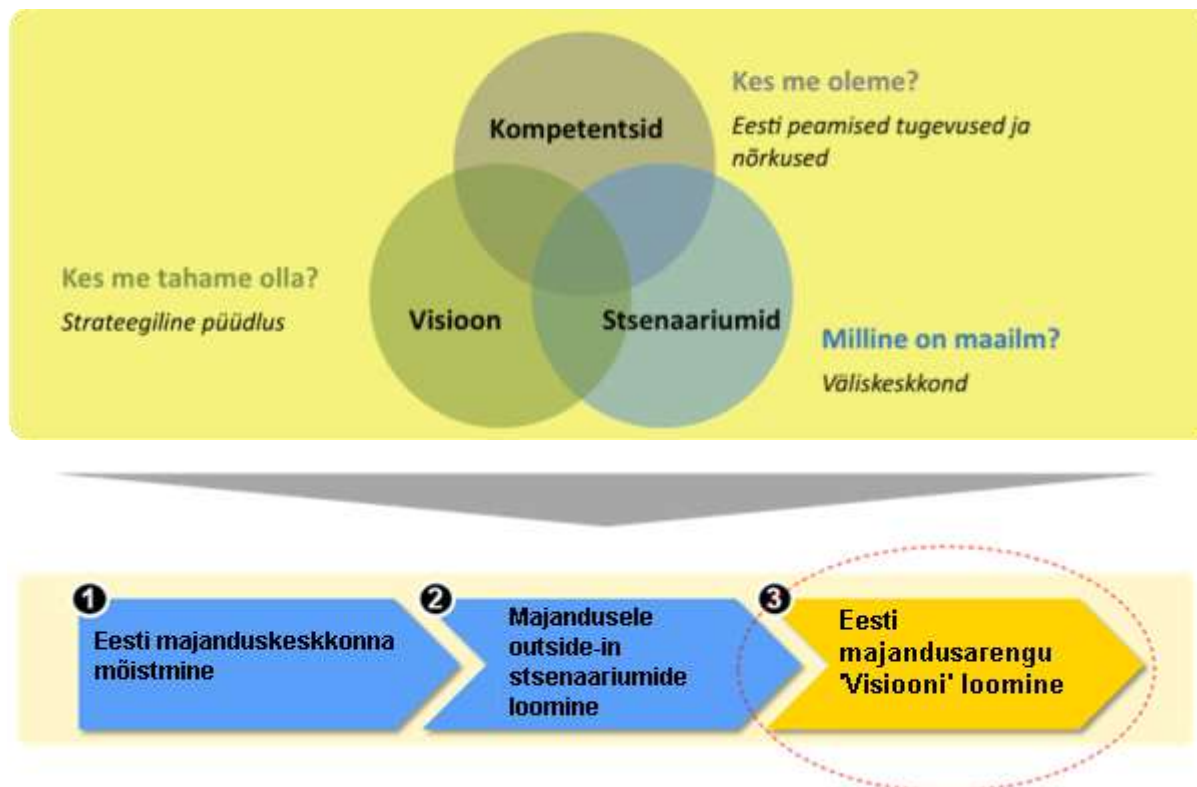
Allikas: Global Business Network

1.2. Kasvuvisioni protsessi üldine ülesehitus ja etapid

Eesti Kasvuvision 2018 kujundamine on toimumas mitme-etapiliselt, tuginedes Arengufondi visioniprotsessi käimalükkamisel ja esimestes etappides nõustanud rahvusvahelise konsultatsiooniettevõtte *Global Business Network* (GBN) poolt väljatöötatud metoodikale (vt joonis järgneval leheküljel).

Esimeses etapis tegeleti Eesti majanduskeskkonna tänase olukorra ehk lähtepositsiooni kaardistamisega. Selles tugineti olulises osas Arengufondi poolt seni koostatud analüüsidele ning teostatud seiretöödele Eesti majanduse hetkeseisu ja tuleviku väljavaadete kohta.

Kasvuvisiooni väljatöötamise kontseptsioon ja kolme-etapiline protsess

Allikas: Global Business Network

Visiooniprotsessi teises etapis loodi stsenaariumid Eesti majanduse võimalikest tulevikuoludest ja arenguteedest. Selleks kaardistati eelnevalt ja mängiti seejärel stsenaariumides läbi palju erinevaid väliskeskkonnas esinevaid või esile kerkida võivaid muutusi, millel võib olla Eesti majanduse käekäigule oluline mõju. Stsenaariumid andsid ettekujutuse sellest, mida võib tulevik endaga globaalses ja regionaalses kontekstis Eesti jaoks järgmise 8-10 aasta jooksul kaasa tuua (vt peatükk 2).

Kolmandas etapis toimuva kasvuvisiooni väljatöötamise põhisisuks on määratleda ja leppida kokku võtmevalikud selle kohta, mis on meie tulevikku suunatud täpsemad eesmärgid ja püüdlused, millega seatud üldsihini (maailmas edukas ja koduselt armas Eesti) välja jõuda.

Seejuures on oluliseks sisendiks teises etapis loodud stsenaariumid. Need näitavad ette olulisemad muutumisvajadused ja otsusekohad, millega end eripalgelisteks tulevikutingimusteks valmis saab seada (vt peatükk 2.2). Teisalt pakuvad nad ka praktilist «prooviruumi», milles nii seniseid kui ka tulevaseid ideid, strateegiaid või üksikotsuseid testida – sealhulgas edasiarenevaid visiooni võtmevalikuid (vt peatükk 4). Stsenaariumide põhjal saab nimelt analüüsida, millist tulemust kavandatavad otsused ja sammud eri oludes annaksid ning mida on sellest tulenevalt äkki kasulik võrreldes algselt mõelduga teisiti otsustada.

1.3. Visiooni edasiarendamine ekspertrühmades: lähteülesanne

Sügisel 2010 toimuva ekspertrühmade töö sisuks on arendada kasvuvisiooni võtmevalikuid edasi ning pakkuda välja nende osas soovitud muutusteni jõudmiseks vajalikke tegevussamme.

Selleks arendatakse konkreetselt edasi peatükk 3.3 raames esitatud võtmevalikute esialgseid kirjeldusi, neid oma ekspertteadmiste ja rühmaarutelude põhjal täiendades ning neisse kevadisel Arengufoorumil kõlanud visioonimõtteid integreerides (sisend peatükist 5 ja lisadest 4-5).

Täpsemalt teevad ekspertrühmad järgmist:

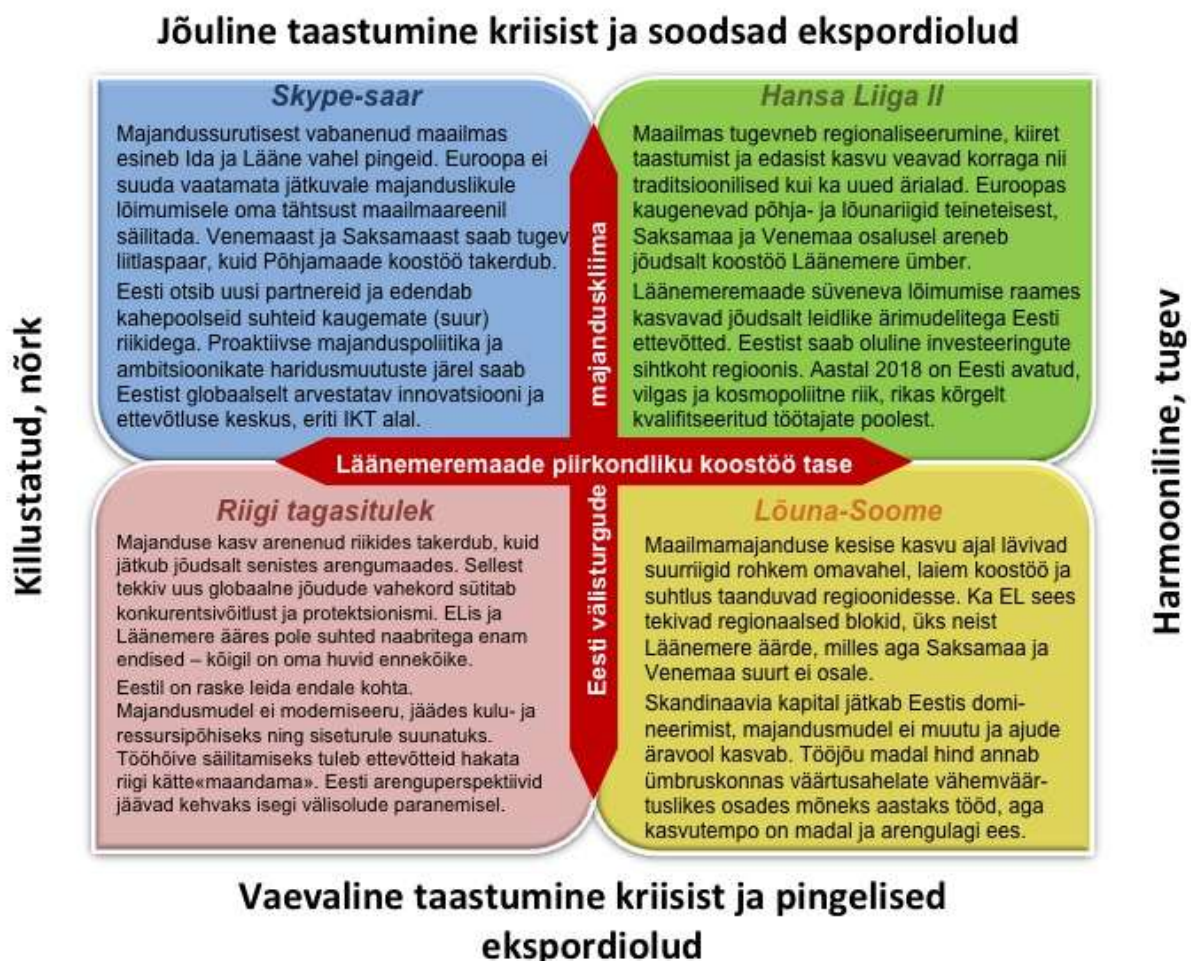
- 1) vaatavad üle ja täpsustavad vajadusel **võtmevalikuteks olevate otsusehoobade nimetusi ja definitsioone;**
- 2) vaatavad üle ja täpsustavad vajadusel võtmevalikute **otsusehoobade otspunkte;**
- 3) vaatavad üle ja täpsustavad **Eesti tänase (praeguse) positsiooni määratlust otsusehoobade otspunktide vahelisel skaalal**, lisades juurde alusandmeid, argumente ja detaile tänase positsiooni kirjeldamiseks, põhjendamiseks ja näitlikustamiseks;
- 4) vaatavad üle ja täpsustavad **Eesti soovitud (aastaks 2018 püüeldava) positsiooni määratlust otsusehoova otspunktide vahelisel skaalal**, lisades juurde alusandmeid, argumente ja detaile taotletava tulevase positsiooni kirjeldamiseks, põhjendamiseks ja näitlikustamiseks;
- 5) **pakuvad välja tegevussammud**, millega püüeldava positsioonini ehk võtmevaliku osas taotletava muutuseni on võimalik välja jõuda, seejuures:
 - a. esitades samme soovitud muutuseni viiva teekaardina (st omavahelises sisulises ja ajalises seoses),
 - b. identifitseerides 2-3 kõige olulisemat muutust toovat võtmesammu,
 - c. esitades sammude ettepaneku taustaargumendid,
 - d. pakkudes võimaluse korral sammude osas välja alternatiivseid valikuid otsustamiseks;
- 6) **testivad täpsustatud visiooni võtmevalikuid ja kavandatud samme kasvuisiooni alusstsenaariumide raamistikus** (peatükk 2 põhjal ja peatükk 4 eeskujul) – st analüüsivad, kuidas täpsustatud võtmevalikud ja pakutavad sammud erinevate tulevikulugude tingimustes töötaksid, ning toovad välja, mida on vaja sammude rakendamisel arvesse võtta erinevate tulevikuolude korral.

2. Kasvuvisioni loomise alus: stsenaariumid Eesti majandusest aastal 2018

Eesti majanduse kasvuvisioni raames mängisid erinevate elualade eksperdid kevadel 2010 ühistöös läbi kümneid olulisi võimalikke muutusi, mõjutegureid ja (poliitikate) reaktsioone, et saada aimdust Eesti majandust 2018. aastaks ümbritsevatest oludest. Neist sõltuvad olulises osas meie valikuvõimalused ja –vajadused eduni viiva kasvuvisioni kujundamiseks.

Tulemuseks on neli lugu sellest, milliseks võivad kujuneda välised tingimused ja neist lähtuv Eesti majanduse käekäik aastaks 2018. Neist saab teha järeltusi võtmevalikuteks, mille põhjal kujundada sõltumata oludest edu toov visioon.

2.1. Stsenaariumide kokkuvõte – neli lugu Eesti majandusest aastal 2018

‘Hansa Liit II’

Maailmas tugevneb regionaliseerumine, kiiret taastumist ja edasist kasvu veavad korraga nii traditsioonilised kui ka uued ärialad. Euroopas kaugenevad põhja- ja lõunariigid teineteisest, Saksamaa ja Venemaa osalusel areneb jõudsalt koostöö Läänemere ümber.

- Kriisijärgsete tagasilöökide ja muutunud jõujoonte tõttu on rahvusvaheline koostöö ja majandussuhtlus üha enam regioonide põhine. Globaliseerumine samas jätkub tihenevate regioonidevaheliste suhete najal.
- Kriisijärgne taastumine on tugev ja üsna kiire, seda nii kasvavate investeeringute (eriti infrastruktuuri) najal traditsioonilisemas äris kui ka tehnoloogiliste uuenduste võidukäigu järel uutel ärialadel (nt roheline majandus).
- Maailmaareenil on saanud tähtsaks osatäitjaks Hiina, India ja Brasiilia. Nende kõrval pole Euroopa oluliselt kaotanud mõjukust, vaatamata eurosooni mõnedele kriisihetkedele.
- EL siseselt kaugenevad teineteisest Põhja- ja Lõuna-Euroopa riigid. Rahandusdistsipliinile rõhuv Saksamaa leiab mõttekaaslased Läänemere äärest, mis annab lisahoo piirkonna riikide senisele lõimumisele.
- Tihedalt lülitub seejärel Läänemere koostöövõrgustikku ka Venemaa, kellest on saanud stabiilne, jõukam ning Aasia esiletõusu ajal Lääne poole vaatav riik.

Läänemeremaade süveneva lõimumise raames kasvavad jõudsalt leidlike ärimudelitega Eesti ettevõtted, eriti uutel ärialadel. Eestist saab oluline investeeringute sihtkoht regioonis. Aastal 2018 on Eesti avatud, vilgas ja kosmopoliitne riik, rikas kõrgelt kvalifitseeritud töötajate poolest.

- Soodne väline majanduskliima ja eriti tihenev koostöö Läänemere piirkonnas pakub laia turgu leidliku ärimudeliga Eesti ettevõtetele, eriti uutel ärialadel ja tehnoloogia vallas.
- Võimaluste kasutuselevõttu toetab kriisijärgne juhtide põlvkonn vahetus nii riigivalitsemises kui ka äris, millest algavad laialdased struktuursed ümberkorraldused.
- Haridusreform ja targalt valiv sisserändepoliitika tagavad oskustööjõu kiire juurdekasvu, olulise panuse annavad reformide järgselt Läänemere ümbruskonnas tugevaks tegijaks saanud Eesti ülikoolid.
- Selle najal ning lisaks tänu piiriüleste tehnoloogiaklastrite hoogsale edenemisele saab Eestist regioonis oluline investeeringute (sh arenduskeskuste) sihtkoht.
- Kuigi sissetulekute ebavõrdsus laieneb, tekitades mõningaid sotsiaalseid pingeid, võimaldab üldine heaolu kasv neid kontrolli all hoida.
- Eesti kujundab endale Läänemeremaade vahel eduka niši, lõigates olulist kasu piirkonna poliitilisest stabiilsusest, tihedast majandusintegratsioonist ja talentide liikuvusest.

‘Lõuna-Soome’

Maailmamajanduse kesise kasvu ajal lävivad suurriigid rohkem omavahel, laiem koostöö ja suhtlus taanduvad regioonidesse. Ka EL sees tekivad regionaalsed blokid, üks neist Läänemere äärde, milles aga Saksamaa ja Venemaa suurt ei osale.

- Maailmamajandus toibub kriisist aeglaselt. Väljaspool arenevaid riike on kasv väike kuid stabiilne, tuginedes riiklikele investeeringutele ja traditsioonilistel ärialadel toimuvatele vaikselt tempoga uuendustele.
- Maailma suurriigid USA, Hiina, Venemaa jt suhtlevad omavahel endise tihedusega, sest koostööd peetakse kriisijärgselt olulisuseks stabiilsuse tagamisel.
- Samuti suurenevad koostöö ja majandussuhted regioonides (eriti Aasias ja Lõuna-Ameerikas), kuid laiema koostöö roll kahaneb ja globaliseerumine aeglustub.

- Kuigi euroalaga liitub uusi riike (sh teised Balti riigid ja Poola), tõdevad EL liikmed, et majanduspoliitika läbipõimimisel on omad piirid. Edasine integratsioon pidurdub ja majanduskasv jääb muust maailmast maha.
- Sisemise nõrkuse tõttu jääb Euroopa suurriikide suhtlusest kõrvale ja maailmas tagaplaanile, edasipüüdlikumad riigid moodustavad EL sees piirkondlikke koostöörühmitusi.
- Üks neist on Läänemeremaade piirkonnas, kus Põhjamaad üritavad taastada oma kasvu odavamaid naaberriike tihedamalt väärtusahelatesse lõimides. Saksamaa piirkonna koostöös ei osale ja Venemaa on pelgalt kaubanduspartneriks.

Skandinaavia kapital jätkab Eestis domineerimist, majandusmudel ei muutu ja ajude äravool kasvab. Tööjõu madal hind annab ümbruskonnas väärtusahelate vähemväärtuslikes osades mõneks aastaks tööd, aga kasvutempo on madal ja arengulagi ees.

- Kriisijärgselt tekitavad Põhjamaade väärtusahelates ja veidi ka Venemaal tugevnevad ärivõimalused kriisist pääsemise tunde. Selle ajal jätkub Eestis senine majanduspoliitika, suuremad reformid jäävad ära ja majandusmudel endiseks.
- Uut laenuraha Skandinaavia pankadest ei saa, sest Eesti arengulootusi ei usaldata ja raha vajatakse koduturgudel. Kosutust pakub mõnevõrra EL struktuurifondide sissevool.
- Poliitikamuutuste edasilükkamise tõttu tuleb vahetult kriisile järgnenud tootmise ja tugiteenuste Põhjamaadest ületoomise laine järel vähe uusi välisinvesteeringuid. Soome ja Rootsi kapital otab üles viimased eestlaste omandis olevad edukamad ettevõtted.
- Odavusel põhinev majandusmudel, vähene arenguhoo ja kapitalipuudus jätavad Eesti võõraks andekatele ettevõtjatele, innovaatoritele ja ülikoolipürgijatele. Kiireneb ajude ja paremate töökäte lahkumine.
- Eesti saab kuidagi hakkama ja arenguseisund on mõnda aega suhteliselt stabiilne. Ent tootlikkuses on arengulagi ees ja majanduses võhm määratud taas otsa saama, sest kriisiga taastatud kulueelised ei kesta kaua.

'Riigi tagasitulek'

Majanduse kasv arenenud riikides takerdub, kuid jätkub jõudsalt senistes arengumaades. Sellest tekkiv uus globaalne jõudude vahekord sütitab konkurentsivõitlust ja protektsionismi. ELis ja Läänemere ääres pole suhted naabritega enam endised – kõigil on oma huvid ennekõike.

- Maailmamajanduses esineb globaalse rahanduskriisi murdlaineid ja järellainetusi kuni 2016. aastani. Taastumine aastail 2010-11 osutub lühiajaliseks, välja arvatud suurtes tärkava majandusega riikides. Uute kasvuallikate leidmine ja tehnoloogilised murrangud seisavad kapitalipuuduse taga.
- Majanduslike jõujoonte ringimängimine lääneriikide kahjuks kiireneb. Need reageerivad vohava tööpuuduse ja rahulolematuse tõttu populistlikult, rakendades protektsionistlikke meetmeid.
- Kahepoolset suhtlust arendatakse vastavalt omakasu lootusele, ent multilateraalne suhtlus jääb soiku. See viib lääneriigid ja maailma majanduskoostöö omamoodi surnud ringi, millest on järjest raskem välja tulla.
- Läänemereäärne piirkond jääb koos ELiga maailmas kõrvaltvaatajaks, sest investorid pöörduvad sedavõrd tugevalt Idamaade poole. EL sees ja ka Põhjala riikides võtavad võimust majanduslikud enesealhoiustinktid nng püüd kaitsta oma ettevõtteid ja turgu. Regionaalne lõimumine saab tagasikäigu.
- Venemaa hakkab Vladimir Putini presidendiametisse naasmise järel pöörama rohkem tähelepanu oma nõrgestatud naabrite üle mõjuvõimu suurendamisele.

Eestil on raske leida endale kohta. Majandusmudel ei moderniseeru, jäädes kulu- ja ressursipõhiseks ning siseturule suunatuks. Tööhõive säilitamiseks tuleb ettevõtteid hakata riigi kätte "maandama". Eesti arenguperspektiivid jäävad kehvaks isegi välisolude paranemisel.

- Karmis keskkonnas on Eestil raske endale kohta leida. Tööpuudus püsib kõrge, väliskapitali huvi on leige ja ärivõimalusi vähe, paljud andekamad ja kogenumad inimestest rändavad välja.
- Ellujäämise nimel üritab valitsus majanduselu ja –otsuseid kesksamalt suunata, suurema regulatsiooni ja sekkumisega. Vähene riiklik investeringuraha paigutatakse tööjõu odavale hinnale või kohalikele ressurssidele põhineva tootmise arendamiseks.
- Sellega jääb majandusmudel kulu- ja ressursipõhiseks, välisturgudele ligipääsu raskendamise tõttu saame tugineda ainult kesise kasvuga siseturule. Aastaks 2016 on investeringute tegemise võime veelgi vähenenud, samas kasvanud Eesti-Vene pinged.
- Tööhõive säilitamiseks ja stabiilsuse hoidmiseks "maandatakse" ettevõtteid riigi kätte, kel aga puuduvad ressursid ja võimekus neid saneerida ja restruktureerida.
- Majandus vindub ja Eesti arenguperspektiivid on kehvad, isegi kui maailmamajandus kümnenäi lõpus paranema hakkab – senistest oludest edasimineku võtab kõvasti aega.

'Skype-saar'

Majandussurutisest vabanenud maailmas esineb Ida ja Lääne vahel pingeid. Euroopa ei suuda vaatamata jätkuvale majanduslikule lõimumisele oma tähtsust maailmaareenil säilitada. Venemaast ja Saksamaast saab tugev liitlaspaar, kuid Põhjamaade koostöö takerdub.

- Globaalne majanduskasv taastub suurriikides kiirelt, peamiselt IKT jm tehnoloogia suuremast kasutuselevõtust kantud uute ärialade ja eriti „roheline majandus“ kiire kasvu abil.
- Idamaade mõjuvõimu kasv toob kaasa konkurentsipingeid lääneriikidega ja viib mõningase protektsionismini, aga globaliseerumine jätkub väärtusahelate osade allhanke korras üle maailma laialijaotamise najal.
- Rahvusvaheline koostöö tiheneb, kuid toimub vähem regiooniti. Oma huvide saavutamiseks peetakse tõhusamaks konkreetsetele riikidele lähenemist.
- Venemaa soojendab suhteid esiletõusva Hiinaga ja esitab poliitilisi väljakutseid NATO alliansile, rajades samas liitlastelje ka Saksamaaga.
- EL jääb majanduskasvult teistest maha ning muutub maailmas nõrgemaks, kuigi tuleb kriisist välja ja võtab juurde uusi liikmeid. Ühes ELiga nõrgenevad ka Skandinaavia väljavaated maailmaturul ja edu, mistõttu regionaalne koostöö pidurdub.

Eesti otsib uusi partnereid ja edendab kahepoolseid suhteid kaugemate (suur)riikidega. Proaktiivse majanduspoliitika ja ambitsioonikate haridusmuutuste järel saab Eestist globaalselt arvestatav innovatsiooni ja ettevõtluse keskus, eriti IKT alal.

- Eesti otsib neis oludes uusi liitlasi, tugevdades majandus- ja poliitilisi sidemeid kaugemate suurriikide (nt USA, Brasiilia ja Hiina) ja väikeste edumeelsete riikidega (nt Singapur ja Iisrael).
- Killustunud geopoliitilises keskkonnas võtab riik aktiivse rolli majanduses uute sihtide seadmisel ja eriti haridussüsteemi ringikorraldamisel.
- Valitsuse toel soositakse Eesti globaalsesse võrgustikesse lülitumist ja käivitatakse laiahaardeline tehnoloogia-alaste välisinvesteeringute riiki toomise programm.
- Sama-aegselt soodustatakse ajude sissevoolu, välistudengeid meelitab ligi haridusreformi järgne edukate IT- ja ärikoolide esiletõus. Väljavalitud andekaid Eesti noori saadetakse naasmisklausliga õppima parimatesse väliskoolidesse.

- Oskustööjõu kiire lisandumise ja valitsuse poolt kujundatud soodsa ettevõtluskeskkonna tõttu voolab riiki riski- ja erakapital. See soodustab kõrget lisandväärtust tootvate majandusharude õitsengut ja *start-up* ettevõtete buumi – eriti IKT alal.
- Eesti teeb välismaailma suhtes osava poliitikaga suure hüppe edasi. Samas kasvavad kiirete muutuste tõttu struktuurne tööpuudus ja ühiskondlikud pinged, millega toimetulekuks oleme tänu majandusedule aga hästi positsioneeritud.

2.2. Stsenariumidest tulenevad järeldused kasvuvisioniks

Stsenariumid pole koostatud selleks, et neist mõni visiooniks välja valida. Nad kõik on teatud muutuste tõekssaamisel realistlikud, ent neist ükski ei saa ilmselt tervikuna siinkirjeldatult teoks.

Kuigi stsenariumide vahel ei saa otseselt valida, on neist visiooni ja strateegiateni jõudmiseks oluline küsida, millis(t)es neljast kirjeldatud maailmast me tulevikus elada tahaksime. Sellest saab teha järeldusi, mida soovitud arenguteele jõudmiseks (või mõne vältimiseks) täna ise ära peame tegema. Lisaks tasub otsida kõigist lugudest ühisosi, mis märgivad kindlaid võimalusi ja tõsisemaid takistusi. Neist omakorda järeldusi tehes saame panna end valmis nii headeks kui ka halbadeks tõenäolisemateks oludeks.

Visandatud nelja tulevikulugu tänase olukorraga kõrvutades on selge, et asume oma majandusega teekonda tulevikku rajama “Lõuna-Soome” rajalt. See on lihtne ja vähese riskiga tee, millel me aga kaugele ei jõua. Ihaldusväärsema tulevikuni, st soodsate välisolude korral “Hansa Liit II” või “Skype-saar” laadseks arenguks ja samas “Lõuna-Soome” või “Riigi tagasituleku” olude ennetamiseks, tasub meil mitmeid seniseid poliitikaid ja juurdunud tegutsemisviise ümber seada.

Vastavalt tulenevad kasvuvisioni alusstsenariumidest järgmised järeldused, kuidas Eesti saab tulevikus (majandus)eduni jõuda:

- Igas tulevikuvariandis on oluline võime luua, hoida ja ligi meelitada **kõrge väärtusega inimvara**. Selleks peame lähenema terviklikumalt oma rahvusliku talendipagasi säilitamisele, sihtima paremini immigratsiooni ning looma ahvatlusi Eestisse tulekuks ja siia jäämiseks.
- Enamik stsenariume näeb võtmetähtsusega võimaluse ja väljakutsena **Eesti ühiskonna avatuse suurendamist**. Lisaks tänaste sallivusprobleemide ületamisele peame selleks oma geograafilisi naabreid ja maailmas tähtsust koguvaid kaugemaid võimalikke partnereid paremini mõistma õppima. See eeldab **võimet luua häid kahepoolseid riikidevahelisi suhteid** lisaks multilateraalsesse organisatsioonidesse kuulumisele.
- Ükskõik millise loo jõustumisel on Eestil vaja luua **oma piiridest väljapoole ulatuv positiivne majanduslik ja poliitiline kuvand**. Võtmeküsimuseks on, kuidas murda lahti mõttemallist, et Eesti potentsiaaliks on olla ainult teiste riikide “teenindaja” või „väikevend“. Peame käituma, pakkuma ja arendama end välja võrdväärse partnerina, kes kasutab oma rahvaarvu konkurentsieelisena ja hüppab **väiksuse varjust välja: olles teistest paindlikum, kiirem ja osavam**.
- Stsenariumid näitavad, et Eesti ettevõtetel on võimalusi **liikuda väärtusahelates ülespoole** ja murda välja praegustest struktuursetest piirangutest tootlikkuses. See eeldab nii valitsuselt kui ka erasektorilt senisest targemat lähenemist kapitali ligimeelitamisele ja Eesti majandusse paigutamisele. Lisaks on vaja majandusvaldkondade vahel teinekord raskeid

valikuid teha, nt stiimulite loomisega. Tulevikulood annavad sellisteks valikuteks suunda: fookusse tasub võtta nt IKT rakendamine eri aladel, teenuse majandus, *cleantech*-äri ja heaolumajandus.

- Tuleviku majandustee osaks peab olema **sotsiaalkindlustuse ja –kaitse ümberkujundamine**, sest osa ühiskonnast kohaneb uute oludega raskelt ning demograafilised muutused hakkavad sõltumata stsenaariumist majandusele pidurdavalt mõjuma.
- Kõigi nende järeluste elluviimiseks ja eriti positiivsemale arengurajale jõudmiseks (nt “Skype-saare” või “Hansa Liit II” laadne tee) on vaja **tugevat ning otsusekindlat eestvedamist**, eriti riigi poolt. Edu järjest keerukamates ja alati piiratud ressursside tingimustes eeldab proaktiivseid ja loovaid otsuseid, mis ei ole killustunud „igaüks oma mätta otsas“ mõtlemisse. Aga vaja on ka **valmisolekut valikute tegemiseks ja riskide võtmiseks**, näiteks majandus- ja hariduspoliitiliste otsuste täpsemal sihtimisel.

3. Töötoa tulemus: visiooni esialgne visand

3.1. Visiooni põhiteemad

Kasvuvisiooni töötoas algas visiooni kujundamine sellest, et osalejad pidid kirjeldama omaenda isiklikku visiooni Eestist aastaks 2018: mis iseloomustab maailmas edukat ja koduselt armast Eestit selleks ajaks. Järgnenud mõttevahetuse käigus koorusid läbivate teemadena välja üldised arvamused ja jagatud nägemus sellest, millise tuleviku poole täpsemalt võiks Eesti püüelda. Teisisõnu, nii jõuti ühiselt visioonis kajastamist vajavate põhiteemadeni, millest visiooni võtmevalikud järgmise sammuna tuletada.

Järgnevas tabelis ongi ära toodud need põhilisi teemasid, mis isiklike visioonide arutelust välja koorusid ja visiooni sisu edasist kujundamist suunasid.

“Minu visioonis Eesti aastal 2018...”

Sotsiaalvaldkonnaga seotud teemad

- väärtustab elukvaliteeti
- soodustab loovust
- säilitab sotsiaalse turvatunde
- on kultuuriliselt rikas ja kosmopoliitne
- omab unikaalset kultuuri
- on koht, kus võib kõike juhtuda
- kodanikud on uhked oma riigi üle
- on elamiseks koht number üks
- on hästi organiseeritud
- on inspireeriv koht elamiseks

Keskkonna-alased teemad

- on keskkonnaküsimistes liider
- on ressursside haldamises liider
- on ökoloogiline oaas
- omab puhast keskkonda
- on sobiv koht hea terviseiga inimestele

Hariduse ja talentide teemad

- annab universaalse hariduse
- harib inimesi muutuvatest väärtustest, “mitte ainult kvalifikatsioonist”
- kaasab hariduse kujundamisse rohkem erinevaid ühiskonna osi

Välissuhtlusega seotud teemad

- panustab rahvusvahelisel areenil
- “paistab väljastpoolt igavana”
- on veelgi globaalsemalt seotud
- mõistab maailma
- omab “50 miljonit järgijat”
- on ise üheks eeskujuks “teistsuguse NATO sündimisele”

Majandus-alased teemad

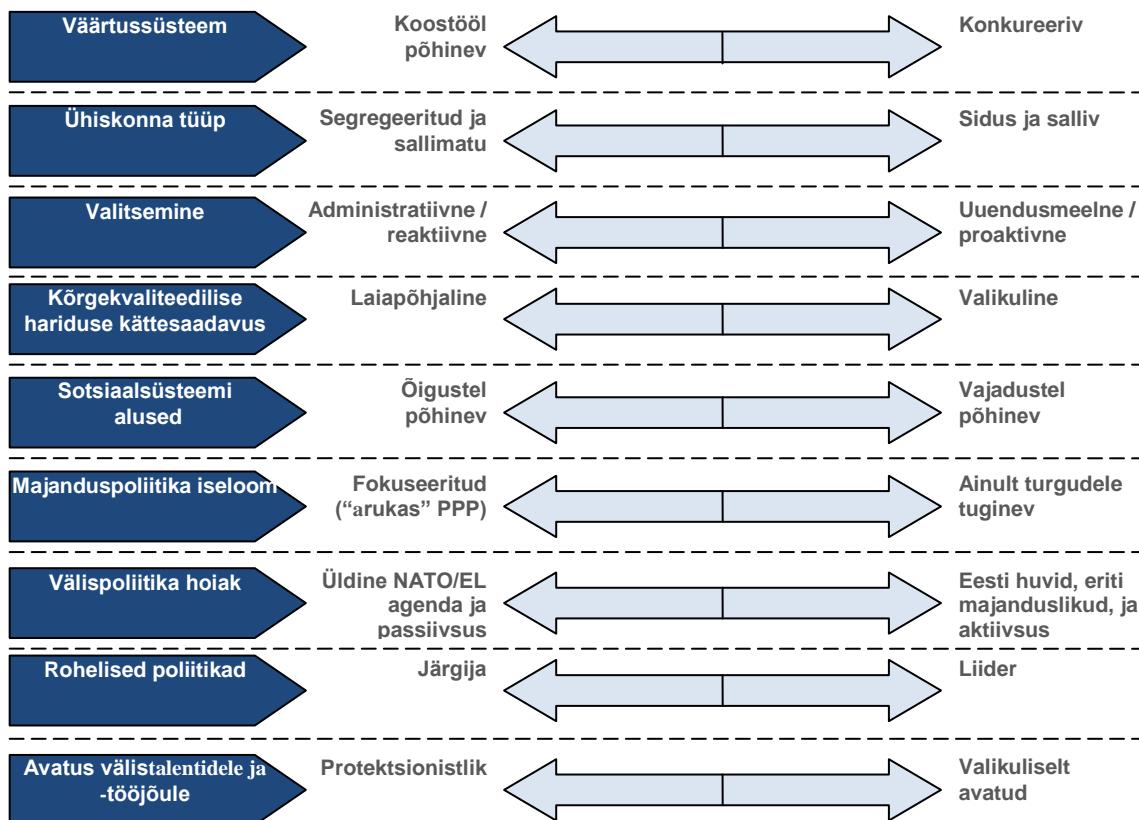
- on teadmistele põhinev
- valitsus hoiab jõulist majandusstruktuurilist joont
- on moderniseeruv
- toetub uudsele tehnoloogiale
- on investoritele atraktiivne
- on koduks mitmele suurele kaubamärgile
- on Euroopas koht number üks äri tegemiseks
- on hästi korraldatud majandusega

3.2. Visiooni võtmevalikud – kokkuvõte

Visiooni põhiteemade najal töötasid töötoas osalejad esialgu rühmades ja seejärel kõigi teistega koos ühisarutelus, et määratleda konkreetne arv (lõpuks üheksa) tähtsamaid sihte, mille poole Eesti majanduse kasvuisiooni raames püüelda. Need sihid on väljendatud otsusehoovadena ja nad kätkevad endas üheksat Eesti ees seisvat võtmevalikut, millest enim sõltub Eesti saamine järgmise kümnendiga maailmas edukaks ja koduselt armsaks.

Lisas nr 1 on esitatud ülevaade alternatiivsena kaalutud, aga arutus kõrvale jäänud võtmevalikutest.

Osalejate poolt määratletud sihid ja püüdlused: Eesti Kasvuisioon 2018 võtmevalikud

Nende võtmevalikute selekteerimisel ei võetud taotluslikult aluseks kasvuvisiooni protsessi varasemas järgus koostatud stsenaariume Eesti majanduse võimalikest tulevikuoludest, et võtmevalikud saaksid selguda töötoa osaliste individuaalsete tulevikunägemuste baasil.

Siinkohal on aga selgelt näha, et määratletud võtmevalikud haakuvad pea üks-üheselt alusstsenaariumidest välja koorunud järelustega Eesti ees seisvatest otsusekohtadest (peatükk 2.2).

Kõik järelused on saanud otsese kuju mõne võtmevalikuna või leidnud kajastamist selle raames. Lisaks stsenaariumidest selgunud otsusekohtadele on töötoas osalejate arvates olnud kasvuvisiooni raames oluline täiendavalt käsitleda kahte valikukohta: väärtussüsteemi muutuseni jõudmist, et oleksime koostööaltimad, ning võimalust jõuda maailmas liidrite roheliste poliitikate väljatöötamises (ehk roheline majanduse arenguks vastavalt soodsate tegurite kujundamises).

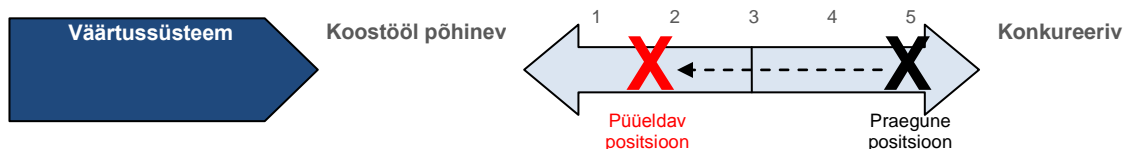
Sellise tiheda stsenaariumidest tehtud järelustega haakuvuse tõttu saame siinkohal olla kindlad, et selekteeritud võtmevalikute näol saame jõuda võimalikult tulevikukindla kasvuvisioonini – millega jõuda seatud sihtideni mistahes tulevikuolude korral.

3.3. Visiooni võtmevalikute täpsem sisu ja sihid muutusteks

Iga võtmevaliku otsusehoova kohta määratlesid töötoas osalejad kaks tinglikku otsupunkti ehk valikute skaala. Lisaks markeeriti ühisarutelus ära, kus nende otsupunktide vahelisel skaalal Eesti täna asetseb ning millisesse punkti võiks Eesti aastaks 2018 olla jõudnud. Teisisõnu, iga võtmevaliku osas seati sihiks soovitud muutuse, milleni kasvuvisiooni elluviimisega jõuda.

Seejuures tasub tähele panna, et kõik võtmevalikutena välja toodud otsusehoovad on kantud mõtteviisist, mis tugineb stsenaariumidest koorunud põhijäreldusel: et ihaldusvärse tulevikuni jõudmiseks tasub meil täna Eestis mitmeid seniseid poliitikaid ja juurdunud tegutsemisviise ümber kujundada. Kõigis võtmevalikutes oli töötoa osalejate tahteks võtta aktiivne hoiak ja ambitsioonikas siht.

Alltoodud visiooni võtmevalikute sisu, otsupunktide, tänase ja sihiks seatud seisundi kirjeldused pärinevad töötoas toimunud arutelust. Jutumärkides on esitatud praeguse ja püüeldava positsiooni kirjelduste ilmestamiseks või alusmõtte selgitamiseks katkeid töötoas kõlanud arutelust.

Võtmevaliku kirjeldus:	Otsupunktide kirjeldused	Praegune ja püüeldav positsioon:
Väärtuste süsteem, mis määrab suhtluse ja suhted Eesti ühiskonnas eraisikute, ettevõtete ja	<i>Koostööl põhinev</i> Tähelepanu keskmes on ühine heaolu ja kollektiivsed hüved. See tugineb veendumusele, et koostöö on tõhusam kui konkurents.	2010: Kõrgelt individualistlik väärtussüsteem, fookuses on konkurents ja 'redelist üles ronimine' <ul style="list-style-type: none"> • "Me oleme praegu täiesti paremal äärel – üksteisega väga tugevalt konkureerivad"

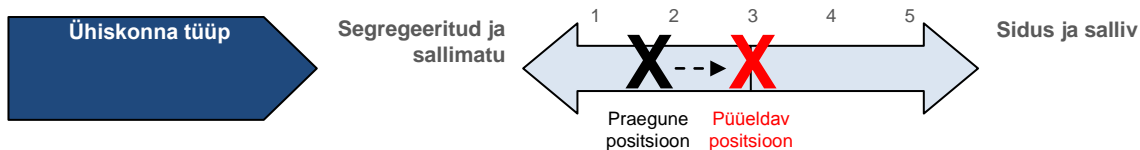
valitsuse tasemel. Näiteks koostöö vs. konkurentsi väärtustamine, individuaalsete vs. ühiste hüvede väärtustamine.

Konkureeriv
Hinnas on eelkõige individuaalne konkurentsivõime ja erahüved. Selle aluseks veendumus, et konkurents on parim viis tagamaks ühiskonna progressi.

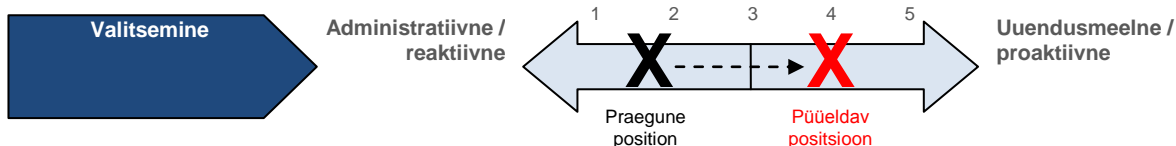
2018:

Liikumine koostööl põhinevale süsteemile. See tugineb ühishüve väärtustamisele, mis on juba igas inimeses olemas niigi. Samal ajal säilib eluterve konkurents soosimine ja vastava keskkonna pakumine

- “Me ei alusta nullist . . . paljud inimesed kannavad endas neid väärtusi . . . asi on selle energia vabastamises”
- “Koostöö on meie väärtussüsteemis olemas, kuid varjatud kujul”

Võtmevaliku kirjeldus:	Otspunktide kirjeldused	Praegune ja püüeldav positsioon:
Sotsiaalsed hoiakud ja kaasamissoov erinevate Eestis elavate vähemuste ja teistsuguste inimeste suhtes (nt vähemusrahvused ja immigrandid)	<p><i>Segregeeritud ja sallimatu</i> Ühiskonnas on lõhed eri gruppide vahel, valitseb madala tolerantsi ja vähese kaasamise õhkkond. Eriti on seda tunda eestlaste ja mitte-eestlaste vahel, aga ka sotsiaalmajandusliku tausta jm alusel.</p> <p><i>Sidus ja salliv</i> Täiesti ühtne ja sidus ühiskond, kus iga inimrühm on saanud võrdsed võimalused ja on teiste poolt täielikult omaks võetud</p>	<p>2010: Eesti on skaala segregeeritud ja sallimatumas otsas, kuna võõrakartus on suur ja puudub sisuliselt integratsioon nt vene keelt kõneleva vähemusega. Üldiselt jääb vajaka teistsuguste inimeste ja nt uute sisserännanute suhtes ilmutatavast avatusest.</p> <ul style="list-style-type: none"> • “Me pole siiski nii halvad kui mõned teised” <p>2018: Möödukas edu sallivuse suurendamises ja eri gruppide (sh etnilises) lõimumises, kultuur on muutunud teistsugusele vastuvõtlikumaks. Samas saab ajaraami tõttu olla tegu vaid esmasammuga, osaga pikaajalisest nihkest multikultuursema ja mitmekesisema ühiskonna poole.</p> <ul style="list-style-type: none"> • “Me jõuame selle ajaga vaid skaala keskele”

Võtmevaliku kirjeldus:	Otspunktide kirjeldused	Praegune ja püüeldav positsioon:
Eesti (riigi) valitsemise süsteem	<i>Administratiivne / reaktiivne</i> Valitsemist iseloomustab bürokraatiapõhisus, jäikus ja	2010: Osaliselt uuendusmeelne valitsemine, mille keskmes on riigiasjade administreerimine, kuid mitte

reaktiivne juhtimishoiak

Uuendusmeelne / proaktiivne

Väga paindlikud, proaktiivsed ja innovatiivsed valitsemise süsteemid, mis põhinevad strateegilisel vaatel ja eestvedamisel

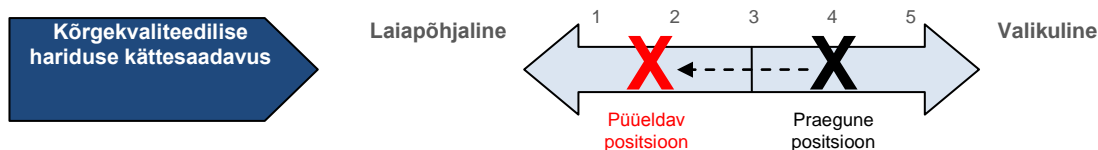
strateegiline ja kaugemalevaatav juhtimine

- *“Meie süsteem loodi taasiseseisvumise järgsel ajal ja ei sobi 21. sajandisse”*

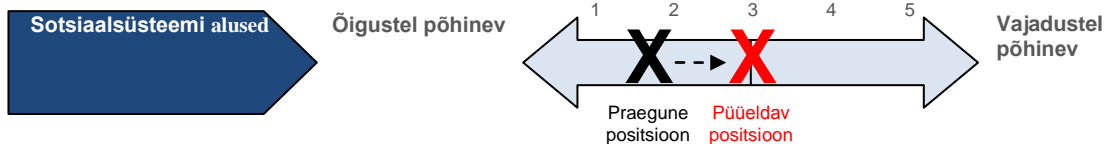
2018:

Oluliselt paindlikum, innovatiivsem ja proaktiivsem valitsemine, mis kasutab ära Eesti väiksust konkurentsieelisena ning seniseid tugevusi. Samas hoitakse süsteemsust ja korda, et ka administratiivselt riik alati tõhusalt toimiks.

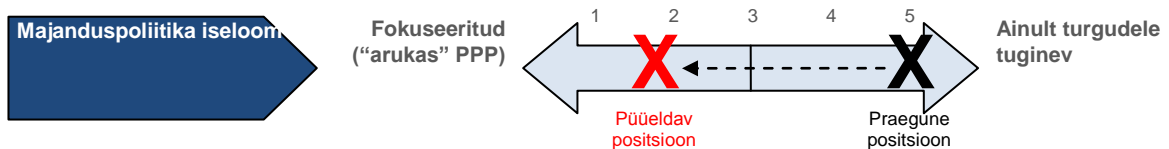
- *“Ilma valitsemise reformita saab olema raske”*

Võtmevaliku kirjeldus:	Otspunktide kirjeldused	Praegune ja püüeldav positsioon:
Kõigil Eesti elanikel (sõltumata elukohast, rahvusest, sissetulekust) on võimalus omandada hea kvaliteediga haridust, oskusi ja teadmisi, kuni ülikooli tasemeni välja	<p><i>Laiapõhjaline</i></p> <p>Hea haridus on igal tasemel kõigile kättesaadav, sõltumata kellegi taustast ja eeldustest</p> <p><i>Valikuline</i></p> <p>Erinevate õppida soovijate võimalused hea hariduse omandamiseks erinevad olulisel määral ning on teatud rühmadele piiratud (vastavalt elupaigale, rahvusele, sissetulekule ja võimekusele)</p>	<p>2010:</p> <p>Keskkooli- ja ülikoolisüsteemid asuvad skaala valikulisema otsa poole, varieeruvast kvaliteedist tingituna on suured erinevused inimeste juurdepääsus heale haridusele</p> <ul style="list-style-type: none">• <i>“Me oleme keskel, kuid pigem valikulised”</i> <p>2018:</p> <p>Kindlamini rakendub põhimõte, et igakülget arengut toetav hea kesk- ja kõrgharidus peab olema kõigile kättesaadav. Kogu haridussüsteem on kaasajastatud, tagamaks kõrge kvaliteediga õppestandardid ja tulemused. Eriti kraadiõppes (s.t. kõrghariduse spetsialistide väljaõppes) on tugevam fookus just kvaliteedil.</p> <ul style="list-style-type: none">• <i>“Meid on arvult nii vähe, et me ei saa lubada kedagi enda hulgast [hariduses] maha jätta”</i>• <i>“Me tahame olla valikulised, aga hoopis teisel viisil, ilma inimestelt võimalusi võtmata”</i>

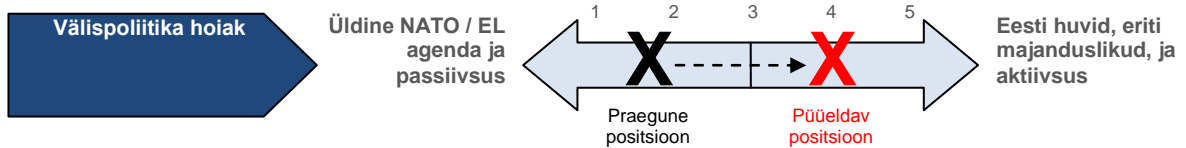

Võtmevaliku kirjeldus:	Otspunktide kirjeldused	Praegune ja püüeldav positsioon:
Eesti sotsiaalse hoolekande (katab kõiki aspekte peale hariduse) süsteemi toimise aluspõhimõtted, nt toetuste eraldamisel	<p><i>Õigustel põhinev</i> Õiguspärasusel põhinev lähenemine, kus kõigile kodanikele tagatakse ühesugused võimalused ja tugi, nende tegelikud vajadused muudavad hoolekande sisu minimaalselt</p> <p><i>Vajadustel põhinev</i> Põhitähelepanu on eelkõige toetust vajavate inimeste vajaduste iseloomul ja vajaduste tegelikul suurusel – rohkem saavad need, kes seda tõesti vajavad ning vähem need, kes saavad vähema hoolekande abiga hakkama.</p>	<p>2010: Skaala keskosas, kuid lähemal õigustel põhinevale süsteemile, sest kõik abivajajad saavad suhteliselt ühtsel määral ja kujul tuge sõltumata suuresti nende tegelikest (eri)vajadustest.</p> <ul style="list-style-type: none"> “Vastavus reeglitele on täna tähtsam kui vajadused” <p>2018: Liikumine süsteemi poole, mis tagab hoolekande abi vajajate elukvaliteedi vastavalt nende abivajaduse iseloomule ja suurusele, lähtudes hoolekandeks saadaolevate ressursside piiratusest (eriti demograafiliste muutuste taustal)</p> <ul style="list-style-type: none"> “Rohkem tähelepanu inimestele, kellel on vajadused ning vähem raha kulutamist nende peale, kellel [vajadust] ei ole” “Vaja on [sotsiaalsüsteemi] kõrgemat efektiivsust ja restruktureerimist”

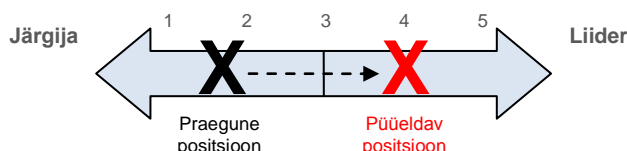

Võtmevaliku kirjeldus:	Otspunktide kirjeldused	Praegune ja püüeldav positsioon:
Vaba turumajanduse tingimustes toimiva riikliku majanduspoliitika iseloom	<i>Fokuseeritud ("arukas" PPP)</i> Poliitilised otsustajad mängivad suuremat rolli majanduspoliitika suuna defineerimisel – seda mitte võitjate valimisega, vaid reegleid kehtestades, toetusmeetmetega vastavalt vajadusele tõhusalt sekkudes ja hoolikalt valitud PPP-de kaudu kõrge potentsiaaliga sektoreid tagant aidates	<p>2010: Kuna pärast taasiseseisvumist on fookus olnud mitte-interventsionistlikul turumajandusel ning eelkõige kõige üldisemalt ärikeskkonna kujundamisel, on Eesti majanduspoliitika pea täielikult turujõudude toimimisele tuginev</p> <p>2018: Eesti püüdleb poliitika poole, mida iseloomustab ühtse hea mänguvälja loomine kõigile majandusvaldkondadele kombineerituna “horisontaalse fookusega” perspektiivikaimate äriala eelisarendamisele. See toimub era- ja</p>

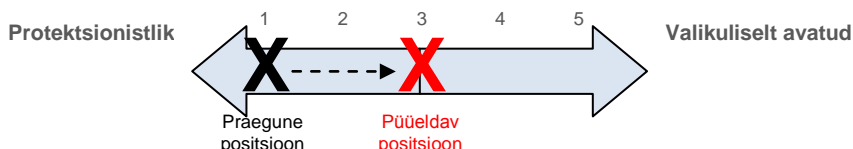
	<p><i>Ainult turgudele tuginev</i> Valitsuse majanduspoliitika tugineb puhtalt turgude poolsele juhtimisele reageerimisele ja üldise ärikeskkonna tingimuste loomisele, võttes “Thatcheri klassi parima õpilase” hoiaku</p>	<p>avaliku sektori koostöös erinevate PPP-mehhanismide raames, mitte ainult valitsuse poolt tehtavate otsuste ja toetuste kaudu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>“Fookus ei ole mitte ülalt-alla valitsusel poolt antavates sektoripõhistes korraldustes, vaid horisontaalsemal alusel – kõrge väärtusega töökohtade ja ekspordisektorite arendamisel”</i> • <i>“Ainult võitjate valimine ei toimi, aga fookust on samas vaja”</i>
--	---	--

Võtmevaliku kirjeldus:	Otspunktide kirjeldused	Praegune ja püüeldav positsioon:
<p>Eesti majandus- ja poliitiliste välissuhete fookus, nii sees- kui väljaspool EL piire ning Eesti roll rahvusvahelisel areenil</p>	<p><i>Üldine NATO / EL agenda</i> Valitsus jälgib multi-lateraalsete organisatsioonide agendat ja ühiseisukohti, olles ise pigem passiivne rahvusvahelisel areenil</p> <p><i>Eesti huvid, sh majanduslikud huvid</i> Valitsus teeb eraldi jõupingutusi (vajadusel kahepoolseid suhteid eelisarendades), et edendada Eesti riiklikele huvidele ja eriti majandushuvidele vastavalt välisuhteid. Vajadusel tehakse seda mõnikord EL/NATO kokkulepete arvelt.</p> <p>Oma tegevuse ja seisukohtadega paistab Eesti rahvusvahelisel areenil silma, just oma huvialadel ja – teemades – see loob Eesti huvidega arvestamiseks üha paremat alust.</p>	<p>2010: Eesti välispoliitika joondub üldiselt EL / NATO agenda ja üldseisukohtade järgi, kui mitte arvestada aeg-ajalt esinevaid erisusi Venemaaga seotud küsimustes. Eesti enda algatatud ja järgitavaid initsiatiive on vähe, laiemalt paistame vähe silma.</p> <p>2018: Eesti kasutab proaktiivsemat ja Eesti-kesksemat lähenemist, eriti välismajanduspoliitika vallas, paistes suurriikide kõrval oma huviteemades kogu maailmas silma. Nii kasvab oluliselt Eesti “pehme jõud”. Multilateraalsed suhted pole samas unarusse jäetud, aga on samuti riiklike (majandus)huvid järgimisest kantud.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>“Me peame tegutsema meie oma huvidest lähtudes . . . edendama edasipürgivuse ideed”</i> • <i>“Eesti peab olema eestvedaja, mitte järgija”</i>

Võtmevaliku kirjeldus:	Otspunktide kirjeldused	Praegune ja püüeldav positsioon:
Eesti roll nn roheliste poliitikate (st säästvat arengut ja rohelise majanduse kasvu toetavate poliitika-meetmete) väljatöötaja ja rakendajana, võrreldes teiste riikidega.	<p><i>Järgija</i></p> <p>Eesti on passiivne osaleja vastavas rahvusvahelises poliitika kujundamise ruumis, järgides ja teiste eeskujul rakendades rahvusvahelisi reegleid ja parimaid praktikaid – kuid mitte ise neid luues</p> <p><i>Liider</i></p> <p>Eesti tegutseb nii eestvedaja kui ka märkimisväärse osatähtsena rohelise majanduse kasvuni ja säästva arenguni viivate reeglite ja poliitiliste otsuste juurutamisel ja uuenduste väljamõtlemisel</p>	<p>2010:</p> <p>Eesti on skaala järgija-poolses otsas – paistame silma mõnede rohelise poliitika meetmete rakendajana, kuid ise suurt rahvusvahelise agenda kujundamisse või oluliste uuenduste tekkesse ei panusta</p> <ul style="list-style-type: none"> “Põhjamaad on sel alal maailmas liidrid, meie sörgime nende sabas” <p>2018:</p> <p>Nihe suurema liidrirolli suunas spetsiifilistes rohelise poliitika niššides, osana 'rohelise visiooni' levikust Eestis ning käsikäes rohelise majanduse arendamisega. Jõuame liidrite sekka koostöös selles vallas absoluutses esirinnas sammuvate Skandinaavia riikidega.</p> <ul style="list-style-type: none"> “Me suudaksime olla teenäitajateks mõnel alal – nt energiasäästlikkuse osas, kuid mitte nt puhta energia tootmises” “(Keskkonna)poliitikat saab kiiresti muuta”

Võtmevaliku kirjeldus:	Otspunktide kirjeldused	Praegune ja püüeldav positsioon:
Eesti poliitika sisserände suhtes ja valmidus välistööjõudu riiki tuua	<p><i>Proteksionistlik</i></p> <p>Jäik ja isoleeritud iseloomuga immigratsioonipoliitika, millega käib kaasas pelglik ja negatiivne ühiskondlik arvamus immigrantide suhtes</p> <p><i>Valikuliselt avatud</i></p> <p>Paindlik ja valikuliselt (kuid mitte piiramatult) avatud immigratsioonipoliitika, mis</p>	<p>2010:</p> <p>Üsnagi tõkestav ja vähepaindlik süsteem, rangelt väikesed sisserändekvoodid ning palju bürokraatiat, väga vähe immigrante väljastpoolt Euroopa Liitu ja üldine negatiivne suhtumine immigratsiooni</p> <ul style="list-style-type: none"> “Praegu küsitakse: ‘Kuidas me saaksime nende siiatulekut peatada?’” <p>2018:</p> <p>Poliitiline nihe avatuma süsteemi suunas (isegi kui avaliku arvamuse muutumine võtab kauem aega). Eesti muudab end immigratsioonireeglite poolest</p>

ahvatleb talendikaid ja oskuslikke töötajaid ning mida toetab positiivne suhtumine sisserändajatesse

majanduskasvuks vajaliku talendika ja oskusliku võõrtööjõu jaoks ligitõmbavaks, vastuvõtlikuks ja piisavalt paindlikuks

- *“Skaala keskaik vastab tasakaalustatud vaadetele”*
- *“See muutus on niigi ambitsioonikas, täna ei teha isegi sellest suurt juttu”*
- *“Uus küsimus on: ‘Keda me sooviksime näha siia tulemas?’”*

4. Visiooni esialgse visandi testimine stsenaariumidega

Edu toov kasvuisioon peab mistahes tulevikuolude korral viima lähemale soovitud üldsihile muuta Eesti maailmas edukaks ja koduselt armsaks. Selle tagamiseks testiti töötoa järel esialgse visandina välja pakutud Eesti majanduse kasvuisiooni võtmevalikuid varasemalt loodud majanduse tulevikulugude ehk stsenaariumide suhtes.

Selline testimine näitab, kas ja kuidas võtmevalikute raames seatavad sihid ja kavandatavad muutused (püüdlused) töötaksid eripalgelistes tulevikuoludes. Nii selguvad kavandatud võtmevalikute soodsamad ja ebasoodsamad küljed võimalike tulevikutingimuste suhtes. Seeläbi saab vajadusel võtmevalikuid täiendada visiooni kujundamise käigus või panna end ette valmis edaspidises elluviimises esineda võivaks kohanemisvajaduseks. Vastavalt kujunevatele oludele saame visioonivalikute eelneva testimise põhjal olla valmis hiljem kiirelt ja paindlikult võtmevalikute rõhuasetusi ja sammude rakendamise tempot edaspidi kohendama, kui see tarvilik on.

4.1. Visiooni võtmevalikute asjakohasus stsenaariumi 'Hansa Liit II' korral

Eesti jaoks visandatud kasvuisiooni võtmevalikud toimivad selle stsenaariumi puhul hästi, ainult üksikutel juhtudel võib osutada rakendusjärgus vajalikuks mõningaid kohendusi teha. Üldiselt toetab selline väliskontekst sihitavaid muutusi igati, negatiivseid mõjusid on lihtne kompenseerida või teiste võtmevalikute raames ennetada.

Regionaalse majanduskeskkonna kasvava lõimumise tingimustes on Eesti püüdlused koostööd tähtsustava väärtuste süsteemi, lõimituma ja sidusama ühiskonna (sh Venemaaga suhete paranemist arvestades etniliselt sidusama ühiskonna) ning proaktiivsema valitsemise poole väga soodsad. Viimast eriti seetõttu, et selle stsenaariumi raames on Eestil võimalik paljugi võita majanduses ja tegutsemisviisides kiirelt muutusi algatades ehk mitte lihtsalt välispartnerite poolseid koostöö- ja äripakkumisi ootama jäädes.

Kvaliteetse hariduse kättesaadavuse suurendamine koos püüdlusega rohkem vajadustele põhineva sotsiaalsüsteemi suunas on 'Hansa Liit II' tingimustes samuti tähtsad. Eestis kasvab nõudlus kvalifitseeritud tööjõu järele nii kvaliteedis kui ka kvantiteedis, samas on osadel inimestel oht ilma paremate haridusvõimaluste ja sihitud hoolekandeta üldisest arenguhoost maha jääda. Selles stsenaariumis nähtav teatud kõrgetasemeliste haridusasutuste esilekerkimine ja eelisarendamine võib siiski mõneti minna vastuollu süsteemiga, mille peaesmärk on võimaldada hea (ülikooli)hariduse üleüldist kättesaadavust. Seda on aga võimalik teiste haridusasutuste ja -meetmete suunamisega kompenseerida.

Välispoliitika vallas aitab regionaliseerumine riigil edendada oma huvide keskset välispoliitilist joont, mis on väiksemal areenil ja jõukohasemate partneritega lihtsam. Tagama peab ainult selle, et tähelepanu jaguks kindlasti Läänemere regioonis kasvavas multilateraalses koostöös nähtava rolli mängimisele.

Majanduspoliitika iseloomu osas on "fokuseeritud" tegutsemine tugevas korrelatsioonis Põhjalaga toimuva majanduslike sidemete tugevdamisega. Ainult kindlasihilise, perspektiivikaimate ärialade ja turuvõimaluste väljaarendamist stimuleeriva majanduspoliitikaga saab Eesti soodsatest oludest maksimaalselt kasu lõigata, sest see eeldab oluliseid teistsuguseid ärimudeleid ja võimekusi kui seni.

Avatumast immigratsioonipoliitika siht sobib kokku selle stsenaariumi kosmopoliitse ja regionaalselt lõimunud iseloomuga, mis loob võimaluse talentide ja oskustööjõu riiki meelitamiseks. Seda võimalust on ka oluline kasutada, võttes eriti arvesse stsenaariumis avanevate võimaluste kasutamiseks esilekerkivat suurt lisateadmiste ja -oskuste vajadust Eestis.

Piirkonna riikide vahelise koostöö tihenemine "roheline" majanduse valdkonnas ning nende ärialade kiire kasv maailmas on hästi kooskõlas sihiga, et Eesti võtaks selleks olulist alust loovates poliitikameetmetes rohkem liidrirolli – eriti partnerluses Skandinaavia riikidega.

4.2. Visiooni võtmevalikute asjakohasus stsenaariumi 'Lõuna-Soome' korral

See stsenaarium toob endaga kaasa mõningaid takistusi visandatud visioonivalikute osas soovitud sihtideni jõudmiseks. Kuigi visiooni võtmevalikuid kui selliseid ei pea muutma ja mõnedki neist on "Lõuna-Soome" oludes tegelikult soodsa mõjuga, võib selliste olude realiseerumisel olla vaja enamike võtmevalikute osas muutuseni viivaid samme siiski kavandatust teisiti seada.

Suureneva regionaalse lõimumise kontekstis on koostööle panustava väärtushinnangute süsteemi ja sidusama ühiskonna poole liikumine igati soodne. Kuid nõrga majanduskasvu tingimustes tuleb teha rohkem jõupingutusi veenmaks inimesi, et individualismist kaugenevad väärtushinnangud ja tihedam koostöö võivad tõepoolest olla Eestile kasulikud.

Arvestades selle stsenaariumi raames Venemaaga kaubandussuhete paranemise võimalust ja madalast üldisest kasvutempost tulenevate sotsiaalsete pingete ohtu, peaksid jõupingutused ühiskonna sidususe suurendamiseks olema eriti aktiivsed, sh riigi siseselt rahvustevaheliste suhete parandamise poole. Samas on püüdlus valikulise sisserände soosimise suunas ilmselt vastuoluline tingimustes, mil põhimõtteliseks peaprobleemiks on hoopis väljaränne ja kodumaine (struktuurne) tööpuudus. Uute teadmiste ja oskusklike töökäte lisandumine on aga seda hädavajalikum, et majanduselu veidigi teistsugust ja kiiremat hingamist saaks.

Proaktiivsema valitsemise valik on endiselt asjakohane, kuigi selles stsenaariumis on vähe loomulikke survet innovatsioonideks valitsemiskorralduses ja pigem valitseb tahe seniseid tegutsemisviise säilitada. Uuenduslikkus on samas siiski vajalik, et kesiseid arenguolusid vähegi parandada tulemuslikumate poliitikate ja juhtimise kaudu.

Selles stsenaariumis toimuval väljarände kasvul on suur mõju sotsiaalhoolekande ja haridusega seotud valikute sisule. Tööturu olusid ja Eesti ekspordivõimalusi arvestades on hariduse kättesaadavuse parandamisel oluline eelisarendada kvaliteetse kutsekoolituse pakkumist, et vastata kasvanud nõudlusele. Vajadustest rohkem lähtuval sotsiaalsüsteemile üleminek saab olema võimalik ainult aeglaselt ja peab olema paindlikum, sest katmist ootavad vajadused muudkui kasvavad. Et paralleelselt aga selleks kasutada olevad eelarvelised vahendid kahanevad väljarände ja majanduskasvu aegluse tõttu, on sisuline vajadus sotsiaalsüsteemi aluste muutmiseks ja toetuste täpsemaks suunamiseks seda teravam.

Välispoliitika seisukohast aitab üldiselt kasvav regionaliseerumistendents Eestil edendada oma majandushuvidete tuginemist. Kõnealusel stsenariumis on selleks just kahepoolsed suhted Põhjalaa-riikidega ja kaubanduse osas Venemaaga poliitikakujundajatele enim tähtsad.

Majanduspoliitilika iseloomu muutuse valik jääb selles stsenariumis endiselt väärtuslikuks, sest aeglane piirkondlik kasv toob rõhutatult esile vajaduse fokuseeritud riikliku tegevuse järele. Kapitali puuduse tingimisel muutub veelgi tähtsamaks partnerite leidmine erasektorist ning naaberriikidest võimalikult suurel määral tootmise ja tugiteenuste välisinvesteeringute Eestisse meelitamine. Tugevalt domineerib siiski tahe senist majanduspoliitilist joont hoida, selle hoiaku ületamine võib enne mitme aasta möödumist osutada keeruliseks.

Hoolimata jätkuvalt loiu majanduskasvu negatiivsest mõjust, on võimalik tihedamalt koostööd teha põhjamaalastega kui roheliste poliitikate maailmaliidritega. Eesti enda tahe on selleks küll tõenäoliselt kesine teiste (majandus)probleemide ja lühiajalise vaate domineerimise tõttu. Eestil on võimalik siiski jõuda esiplaanile mõningate lihtsakoelisemate uuenduslike lahendustega, näiteks kesise kasvu käes vaevlevate madala lisandväärtusega traditsiooniliste tegevusalade "rohelisemaks" muutmises.

4.3. Visiooni võtmevalikute asjakohasus stsenariumi 'Riigi tagasitulek' korral

Väljapakutud visioonivalikutel on selles stsenariumis mitmeid selgeid puudujääke ja riskikohti, mille kohendamise järele tekib selliste olude tegelikkuseks saamisel kiire vajadus. Mitmed võtmevalikute raames püüdluseks seatud muutused pole "Riigi tagasituleku" laadses raskes keskkonnas enam eriti asjakohased.

Nii riikliku kui ka laiemal rahvusvahelisel majandussurutise tingimustes on vähem vahetut kasu liikumisest koostöö väärtustamisel põhineva ühiskonna poole. Sellest hoolimata jäävad need visiooni aspektid endiselt asjakohasteks, sest koostöö potentsiaalne tähtsus kasvab koos arenguraskustega. Paraku jääb ainsaks võimalikuks koostöö vedajaks ja algatajaks jääb riik, sest kõik teised on igaüks enda eest väljas ainult. Maailma poliitilise killustumise ja kasvava isolatsiooni tingimustes tuleb Eestisiseselt teha kõigivõimalikke jõupingutusi segregatsiooni ja tõrjutuse vähendamiseks, et sotsiaalsed pinged ei kõigutaks (riigi)korda.

Liikumine uuendusmeelsema valitsemisüsteemi poole on samuti selles stsenariumis soodne, kuigi ülimalt raskendatud väga kitsaste eelarveliste olude ning üldise bürokraatia ja riigi sekkumise kasvu tõttu. Vähegi julgemad ja uuenduslikumad valitsemise ja poliitikasammud võimaldavad saavutada pisikestki konkurentsieelist teiste riikide ees, karmides oludes on iga selline võimalus hinnas.

Nii hariduse kui ka sotsiaalsüsteemiga seotud visioonivalikute olulisus jääb kehtima. Muutuste elluviimisel on ainult vaja kohendada nende osas kavandatud sammude jada. Juurdepääs kvaliteetsele haridusele saab olla laialdaseks arendatav, kuid arvestama peab ahtate eelarvepiiridega ning suurest majandussurutisest tulenevate nõudmistega teatud traditsioonilisemate erialade ja kutsekoolituse ennakarendamiseks. Kasvav populistlik surve poliitika kujundamisele võib anda aluse lubadusteks sotsiaalseid toetusi tõsta ja hoolekandeteenuseid rohkem pakkuda. Et seejuures raha on lubaduste katteks vähe, on seda olulisem tagada toetus kõigile neile, kes seda enim vajavad. Nii jõuame vajaduspõhisemalt toimiva sotsiaalsüsteemini paratamatuseni.

Majanduspoliitika iseloomu perspektiivist võib jätkuv surutis ja olude edasine halvenemine kahtpidi mõjuga. Igal juhul kasvab tahe riigi poolse aktiivsema sekkumise järgi. Üheltpoolt võivad mõne aja möödudes hakata kõlama üleskutsed selliseks “fokuseeritud” majanduspoliitikaks, mis on võtmevaliku raames mõelduga kooskõlas ja viiks uute kasvuallikate väljaarendamise poole. Teisalt kasvab avalikkuse surve riigi poolt majandusse selliselt tugeva käega sekkumiseks, et seniseid majanduse tugitalasid ja sellega olemasolevaid töökohti igati päästa, sõltumata teguviisi efektiivsusest. Visiooni elluviimisel tuleb seega poliitiliste võtmeotsustajate seas pidevalt levitada arusaama tulevikku suunatud majanduspoliitika hüvedest, isegi kõige raskematel hetkedel.

Välispoliitikas on oma huvide agaral järgimise ja surumisega oht kutsuda esile teiste riikide vaenu või provokatsioone, eriti piirkonnas aktiivselt kontrolli saavutada sooviva Venemaa poolt. Seetõttu tuleb välispoliitika alal hoolega kindlustada oma positsioone ja tagalat, tehes võimalikult koostööd endiselt sõbralike (suur)riikidega. Sihiks peab olema korraga nii majandushuvide edendamine (iga ekspordivõimalus ja investor on neis oludes Eestile väga olulised) kui ka Eesti riikliku suveräänsuse säilimise tagamine.

Antud stsenaariumi raames taandub kogu maailmas roheline majanduse ja seda toetavate poliitikate temaatika tahaplaanile kapitalipuuduse, vastava koostöö hääbumise ja majanduskasvu madalseisu tõttu. Neis poliitikates liidrirolli poole püüdlemine on seega vähest võitu toov. Et riiklikku tähelepanu ja investeeringuid vajavaid valdkondi on sedavõrd palju, võib roheliste poliitikate osas mõnda aega rahumeeli olla mõnda aega edasi teiste järgijaks.

Valikulise sisserände suurendamise suunas liikumine muutub samuti vähem asjakohaseks, sest sisserändava tööjõu vajaduse asemel on hoopis olulisemaks prioriteediks enda inimeste väljarände peatamine. Uusi tulijaid on Eesti arenguolukorda arvestades samuti raske ligi meelitada, mis kahandab vajadust antud muutuseks. Siiski peaks vaatamata üldisele protektsionismitendentsile antud võtmevaliku raames sisserändega seotud bürokraatiapiire kiirelt vähendama, sest iga teadmistega ja oskustega huviline inimese töö ja panus kuluvad rasketes oludes Eestile ära.

4.4. Visiooni võtmevalikute asjakohasus stsenaariumi ‘Skype-saar’ korral

See stsenaarium toob kaasa tingimused, mis on muudavad visandatud visiooni võtmevalikud üsna kasutoovaks ja asjakohaseks. Ainsana võib olla kasulik vastavalt täpselt tekkivatele oludele mõningate sihitavate muutuste ulatust korrigeerida.

Nagu ka ‘Hansa Liit II’ stsenaariumi puhul, on Eesti püüdlused rohkem koostööle panustava väärtushinnangute süsteemi ja proaktiivsema valitsemise poole ka selle stsenaariumi puhul kasulikud ja isegi hädavajalikud.

Just uuendustele avatud ja aktiivne valitsemistegevus on antud tulevikuoludest kasusaamise võtme-eelduseks. Selles stsenaariumis peab Eesti oma võimekuses ja tegutsemisviisides kiirelt olulise arenguhüppe tegema, et meil oleks võimalik naabruskonnast välja laiemalt maailmaturule murda ja uusi majanduse vedureid tugevalt välja arendada. Riigi rolliks on seejuures suunda näidata ja eest vedada, milleta vajalikud muutused ei pruugi käivituda või vähemalt mitte tarviliku kiirusega.

Tugeva ja laiapõhjalise kasvuni jõudmine eeldab lisaks riigisisesele tasakaalu leidmist konkurentsi ja koostöö vahel, sest maailmaturul edu saavutamiseks ja eriti koos uute (suuremate) partneritega on vaid vähesed ettevõtted, asutused ja inimesed üksinda võimelised.

Selle stsenaariumi tugev hariduslik dimensioon ja vajalik alusvõimekuste kasv saavad realiseeruda ainult kvaliteetsele haridusele laialdase juurdepääsu korral, mis kinnitab antud valiku asjakohasust. Lisaks on kiirete muutuste tingimustes oluline rihtida sotsiaalsüsteemi rohkem vajadusi arvestavaks, et muutuste järel ebasoodsasse olukorda sattuvad inimesed saaksid vajaliku toetuse ja oma (töö)võime ajakohastada.

Paremini fokuseeritud majanduspoliitika valik on selles stsenaariumis väga kasutoov ja samuti üks aluseeldusi, toetades ettevõtlikkuse ja innovatsiooni kasvu ning uutele ärialadele eelisarendamist, sealhulgas olulises koostöös välisinvestoritega.

Samuti on tähtsal koha välispoliitikas hoiakute muutmine enda huvide järgimise ja suurema aktiivsuse poole, milleta uus partnereid Eesti maailmast niisama lihtsalt ei leia. Seejuures riskitakse aga minna tülli samade partnerite suunas püüdlevate naaberriikidega. Seetõttu tuleb uute kaugemate partneritega suhtluse arendamise kallal endiselt hoida ja arendada sidemeid ka lähedaste riikidega, kuigi meie majandushuvid on juba valdavalt kaugemal.

Eesti siht saamaks rohkem liidriks roheliste poliitikate kujundamises on selle stsenaariumi puhul igati teostatav, kui selleks kasutada kahepoolseid sümbioossuhteid õigete partneritega kogu maailmast.

Ka muutus valikuliselt avatud immigratsiooni poole leiab 'Skype-saare' loost olulist tuge, sest vajadus kõrge kvalifikatsiooniga töötajate järgi on suur. Sammud sisserände paindlikumaks muutmiseks peavad käima käsikäs ühiskonna sidususe kasvu soosimisega, et immigrantide kiire sissevool ei kutsuks ebasoodsas olukorras ja muutuste tõttu kannatavates kodumaistes elanikkonna kihtides esile veelgi tugevamat võõrandumist ning eskaleeruvaid pingeid.

4.5. Kokkuvõtte töötoas loodud visiooni esialgse visandi stsenaariumidega testimisest

Kokkuvõtlikult on visiooni võtmevalikute nelja Eesti majanduse tulevikustsenaariumiga testimise tulemused järgnevad:

- Visandatud kasvuisiooni võtmevalikud sobivalt kõige paremini kokku 'Hansa Liit II' stsenaariumiga, aga ka 'Skype-saarega' – annavad alused soodsamate arenguteede poole pürgimiseks.
- Visiooni võtmevalikud on kõige vaidlustatavamad ja vajavad kõige rohkem ümberkohandamist stsenaariumis 'Riigi tagasitulek', mille jõustumine esitaks Eesti arengule suurima väljakutse igasuguste valikute korral.
- 'Fokuseeritud' majanduspoliitilise lähenemise juurutamine on oluline läbivalt. Isegi nõrga majanduskasvu ja kehvade välisturu olude korral aitab see majandust elavdada ja veidigi uusi ekspordivõimalusi luua. Soodsamates oludes sõltub majanduspoliitika iseloomu muutusest see, mil määral Eesti neist oludest kasu saab – nt mida, kuhu ja millise lisandväärtusega suudavad ettevõtted ekspordima hakata.
- Niisamuti on igas stsenaariumis olulisel kohal valitsemise muutmine proaktiivsemaks ja uuenduslikumaks. Isegi kõige raskemates arengutingimustes võib tulevikkuvaatav ja aktiivsem tegutsemine riigi poolt olusid leevendada; soodsates tingimustes aga neist kasusaamiseks eeldused rajada, mis muidu välja ei pruugi kujuneda.

- Kõrgekvaliteedilisele haridusele ligipääsu suurendamine toetab Eesti arengut kõigis tulevikuvariantides. Vahe seisneb stsenaariumiti ainult selles, millist haridusliiki ja –taset eelisjärjekorras arendada tuleks, et majandusolusid leevendada või uusi võimekusi välja arendada.
- Sotsiaalkohustuste maht kasvab tõenäoliselt iga stsenaariumi puhul, kuna Eesti elanikkond vananeb ning majanduses toimuvate muutuste najal lisandub (vähemalt ajutiselt) kiirelt töötä jäävate inimeste arv. Seetõttu on mõistlik igaljuhul algselt nihe rohkem vajadustel põhineva sotsiaalhoolekandesüsteemi suunas, et üha vähenevate ressursside tingimustes kasvava hoolekandeteenuste ja sotsiaaltoetuste vajadustega toime tulla (sh senisest tulemuslikumaltki).
- Välispoliitikas on Eesti huvide aktiivne edendamine ja järgimine soodne enamiku stsenaariumide puhul (välja arvatud üldiselt 'Riigi tagasitulek'), kuigi selleks parimad fookused ja koostöökanalid erinevad vastavalt meie huvide ja võimaluste iseloomule konkreetsel arenguteel.
- Sidusama ühiskonna loomiseks on teatud takistusi enamikes tulevikulugudes, nagu ka ühiskondlike hoiakute nihutamisel rohkem koostööle põhinevatele väärtushinnangutele. Siiski toetavad stsenaariumid nende võtmevalikute asjakohasust, küsimus on pigem detailsamal tasandil kavandatud muutuste kohaldamises vastavalt tekkivatele oludele.
- Stsenaariumides 'Riigi tagasitulek' ja 'Lõuna-Soome' on *status quo* muutmine sisserändeteemaliste hoiakute ja poliitika ning roheliste poliitikate kujundamises rahvusvaheliselt märgitava rolli alal komplitseeritud väljakutseks. See aga ei kahanda nende valikute tähtsust, vaid pigem muudab püüeldavate sihtideni jõudmiseks kavandatud sammude sobilikku rakendusteed ja –kiirust.

Töötoas kujundatud Eesti majanduse kasvuvisiooni võtmevalikute testimine visiooni alusstsenaariumidega tõi välja rea tähelepanekuid, millega võib olla tarvis edaspidi arvestada. Need näitavad viise, kuidas võib vastavalt tulevikuolude kujunemisele olla võtmevalikute osas muutusteni viivate sammude kavandamisel ja elluviimisel edaspidi midagi täpsustada.

Ühtegi võtmevalikut pole aga käesoleval esialgse visandi kujul testimise järgselt tarvis täpsustada või täiendada. Nad töötavad tuua piisavat edu kõigi erinevate analüüsitud stsenaariumide korral.

Arengufoorumil osalejad unistasid kõige enam, et Eesti aastal 2018 oleks: avatud, salliv, hooliv, õnnelik, ettevõtlik, innovaatiline, sõbralik, julge, tark, elamisväärne, koostöö, roheline, mitmekesine, vaba. Need märksõnad iseloomustavad Eestit, milleni kasvuvisioon ja selle sisuks olevad võtmevalikud peaksid meid seega välja viima.

Täiendavalt on siinkohal toodud valik huvitavamalt sõnastatud nuppeid unistuste Eestist aastal 2018:

- Olemas tunne, et kõik saavad panustada
- Paindlik ja ilus nagu noor tiiger
- Sõltuvust tekitav
- Mõttekrambivaba
- Uuriv-puuriv
- Valge rott (ellujääja tüüp, otsib lahendusi mistahes kriisis)
- Maailma parim
- Euroopa Silicon Valley
- Põhjala Singapur
- Nooruslik ja sihikindel
- Rahvarohkelt roheline maa
- Et minu laps elaks ikka siin
- Inimlik koht õnnelikuks eluks igähele
- Loov (väärtusi loov nii kohalikele inimesele kui ka globaalselt)
- Innovaatiline (sh intelligente, tark, haritud, riskialtis)
- Ilus (esteetiline igas mõttes)
- Tehnoloogiline ekstsellents
- Mingis vallas eestkõneleja
- Iga tööd väärtustav
- Pragmaatiline
- Endiselt Eesti
- Vaimselt tark
- Roheline ja arenenud
- Sõnapidav ja vastutustundlik
- Inimestest ja loodusest hooliv
- Rahvusvaheliselt lugupeetud

5.2. Lauavisioonide läbivad teemad ja haakuvus visiooni esialgse visandi võtmevalikutega

Arengufoorumi teises pooles toimus arutelu kümneliikmelistes laudades. Selle eesmärgiks oli jõuda individuaalsetest visioonidest ühisosadeni, et oleks võimalik määratleda Eesti tervikliku kasvuvisioonis kindlasti sisalduma peavad võtmevalikud laiemalt.

Siinses peatükis ongi esitatud vastavad lauavisioone läbivad teemad ning ülevaade, kuidas need haakuvad varasemast töötoas määratletud kasvuvisiooni võtmevalikute visandiga.

Kõik Arutelu käigus sündinud laudkondlikud visioonid aastal 2018 maailmas edukast ja koduselt armsast Eestis on toodud Lisas 4. Samas on ka võrdlustabelina laudkondade visioonide ja visiooni esialgse visandi kõrvutamise tulemustega.

1. Nii nagu individuaalsetes unistustes, toodi ka ühistes lauavisioonides kõige rohkem välja sihti, et Eesti muutuks avatuks uuele ja teistsugusele, (välis)maailmale ja võõrastele ning sellega seoses ka maailmas aktiivsemaks.

Arengufoorumi osalejad näeksid hea meelega, et Eesti ühiskond ja inimesed on teadlikud maailmas toimuvast ning eestlasest on saanud aastaks 2018 aktiivne maailmakodanik. Eestil on maailmaareenil oma roll ja kuvand, mis väärrib teiste osapoolte lugupidamise. Eesti ja välismaailma vahel toimub aktiivne inimeste ja ideede ringlus, me oskame teiste ideid edukalt edasi arendada ja nutikalt vahendada ning oleme kursis me ümber toimuvaga.

Vastavaid väljavõtteid lauavisioonide üleskirjutustest:

- „Meil on olemas „redel“ või vajadusel „sild“, mis aitab meid teiste juurde, aga ka teisi meie juurde.“
- „Tõkkepuude normaalseis on „avatud“, v.a. kindlal ajal ja selge põhjusega.“
- „Ehitame sildu teisteni, oleme uutele ideedele vastuvõtlikud“.
- „Eestlane kui aktiivne maailmakodanik ja salliv kodus.“
- „Eestis on kriitiline mass inimesi, kes suudavad näha suuremat pilti.“
- „Ajud ringlevad edasi-tagasi.“
- „Inimestel on lai perspektiiv. Nad hindavad rahvuslikku/kohalikku mõtlemist, kuid on teadlikud maailmas toimuvast ja oskavad seal suhelda.“
- „Eestlane tunnetab hästi globaalseid hoovusi.“

See Arengufoorumi osalejate meelest kõige olulisem kasvuvisioniga vajalik muutus on otseselt **kaetud kahe kasvuvisioni esialgses visandis toodud võtmevaliku, „Avatus välistalentidele ja –tööjõule“ ning „Välispoliitika hoiak“ sisuga.** Mõlemad neist võtmevalikutest töid erinevad laudkonnad arutelu raames küll ka eraldi veel välja, mis toonitab nende valikute olulisust Eesti majanduse tuleviku seisukohalt.

2. Väga tugevalt kerkis lauavisioonidest esile ka koostöövalmiduse suurendamise tähtsus – koostöö ja meie-tunde kasv.

Arengufoorumil osalejate arvates peab 2018. aastal Eesti ühiskond on koostöövõimeline ja koostööl tuginev, vastandina täna domineerivale võitlus-võistlus-võrdlus meelelaadile. Esikohale ei seata mitte kitsalt isiklike huvisid, vaid mõeldakse kogukonna hüvanguks tervikuna. Eesti moodustab ühtse kogukonna, kus kõik võivad tajuda „meie“-tunnet. Koostöö hõlmab kõiki tasandeid: inimesed, ettevõtted, riigiasutused ja välismaailm. Meil on tugev kodanikuühiskond, kus toimub sisukas ühiskondlik arutelu.

Vastavaid väljavõtteid lauavisioonide üleskirjutustest:

- „Valikud, mis sisaldavad võitlust on meie jaoks hävitavad, pigem vajalik koostöö.“
- „Mõtlev, nõudlik, kaasaraäkiv ja -töötav kodanikkond – toetamaks ühiskonna suuremat avatust, sisukat diskussiooni.“
- „Koduselt armas on Eesti siis, kui see on koostöö ja koostoime Eesti – st koostööd kõigil tasanditel: ettevõtete vahel, inimeste vahel, enda haakimist maailma võrkudesse.“
- „Ettevõtjad peaks mõistma koostöö suunamise ja tekitamise rolli, mis neil lasub. Siis saame olla kiiresti reageeriv kõrge lisaväärtuse looja.“

- „Rahvuslik optimism ja ambitsioon vs naabrist parem olemine, ambitsioonitus ja probleemides urgitsemine.“
- „Telekavaatamise asemel teeks iga päev koos midagi kasulikku, 4 tundi päevas.“
- „Et Eesti oleks nagu koosmäng, rahvatants.“

Antud teema on kaetud kasvuvisioni esialgses visandis **“Väärtussüsteemi” võtmevalikuga**, mille osas on sihiks seatud koostööle põhineva ühiskonnani jõudmine.

3. Sama tihti kui koostöö tähtsust, töid erinevad laudkonnad välja ühiskonna sallivuse ja sidususe suurendamise vajadust.

Eesti ühiskond aastal 2018 on Arengufoorumi osaliste nägemuses salliv nii kõigi oma liikmete suhtes kui ka teiste rahvuste-kultuuride suhtes. Ei ole esimest ja teist Eestit, on üks sidus Eesti. Ka muukeelne kogukond on haaratud aktiivselt Eesti ellu.

Vastavaid väljavõtteid lauavisioonide üleskirjutustest:

- "Eesti on hea, ühtne ja avatud riik elamiseks. Kõigile. "
- „Oluline on sotsiaalne sidusus.“

Täpselt seda lauavisiooni läbivat teemat kätkeb kasvuvisioni esialgses visandis **võtmevalik “Ühiskonna tüüp”**, mille osas on sidususe ja sallivuse tõus seatud sihiks, mille poole püüelda.

4. Tähtsuselt ehk esinemissageduselt neljandana toodi Arengufoorumi lauavisioonides välja uuendusmeelse juhtimis- ja valitsemismudeli teke kui majandusedu alustegur.

Sellise mudeli puhul valitsevad nii ettevõtete kui ka riigi juhtimisel samad väärtused, mis inimeste ja kogukonna tasandil. Meie valitsemismudel on muutustele avatud ja uuendusmeelne, paindlik ja julge, ning koostööle suunatud. Juhid ei ole mitte lihtsalt administraatorid, vaid visioonikad ja ettevõtlikud liidrid. Hinnatakse ja soodustatakse inimeste mobiilsust (nt rotatsioon ametite vahel) ja ideede ringlust (nt kasvav mentorlus-mudeli kasutamine).

Vastavaid väljavõtteid lauavisioonide üleskirjutustest:

- „Vaja on ambitsioonikust ja lennukust.“
- „Riigi juhtimine ja planeerimine peab muutuma paindlikumaks ja loovaks. Vaja on paindlikku riiki, kus fokuseeritakse sisulistele teemadele. Riiki peavad juhtima visionäärid, mitte raamatupidajad.“
- „Meie eeliseks on kiire tegutsemine.“
- „Nii riik kui inimesed suudavad kiiresti muutuda; kohanemisvõime.“
- “Paindlik ja mitte struktuurikeskne avalik haldus koostöö ja võrgustumine riigiametite vahel.”
- “ Valitsuse/riigi-juhtimine on samuti avatud – välismaailmale ja ühiskonna vajadustele.”

See läbiv teema kasvuvisioni esialgses visandis **võtmevaliku “Valitsemine” sisuks**.

5. Lauavisioonide elluviimiseks vajalike muutuste, aga ka visioonide enda sisus puudutati viienda teemana läbivalt hariduse rolli – et kõige aluseks on hea haridus, kõigile.

Arengufoorumi osalejad leidsid, et just haridus on see vahend, mille abil saame suunata Eesti uuele arenguteele. Haridussüsteem on vundamendiks, millega anda kõigile võimalus oma andeid, oskusi ja ideid realiseerida. Seeläbi saame tagada valikute rohkuse ja valikuvabaduse. Läbilöögivõimelistele ja end tõestanutele tuleb aga lisaks tagada tugev toetus ja võimendus.

Üldisemalt on eesmärgiks on toetada isiksuse ja indiviidi arengut (seda rõhutas mitu laudkonda eriti) ning kasvatada haritud, tark, loov ja ettevõtlik inimene, kes suudab majanduse soovitud tulevikurajale viia.

Vastavaid väljavõtteid lauavisioonide üleskirjutustest:

- „Haridusredelil on pulgavahed sellised, et kõik suudavad üles ronida (kuid see ei ole kelgumägi, kus passiivselt loodetakse sõita).“
- „Sellel seisab Eesti areng. Oluline on tagada võimalused ja seadumus pidevaks õppimiseks.“
- "Jätkuvalt tuleb julgustada ja võimendada ühiskonnas inimesi, kes julgevad võrrelda ennast maailmaga.“
- "Hea haridus, loovus, oskus ideesid vahendada ja intelligentsus on aluseks heade ideede rakendamisele ja läbi töötamisele ning nende müümisele ja ostmisele (võime hea idee osta ka väljast ja siis siin rakendada).“

Sama sisu ja suunaga on kasvuvisiooni esialgse visandi **võtmevalik "Kõrgekvaliteedilise hariduse kättesaadavus"**.

6. Arengufoorumil kerkisid mitmetest lauavisioonidest läbivate teemadena välja veel tuleviku Eestis roheline ja terve elukeskkonna tagamise vajadus ning seotult roheline mõtteviisi tähtsus.

Foorumil osalejad tõid välja, et ka tuleviku-Eestis on elukeskkond loodussõbralik ja „roheline“. Meeldiv ja puhas loodus on juba täna üks meie olulisi ressursse ja eripärasid ning see võib muuta Eesti atraktiivseks ka välismaalastele nii elu- ja ärikeskkonnana kui ka turismi sihtmaana. Aastaks 2018 on ka inimeste mõtteviisi muutunud tänasega võrreldes rohelisemaks. Eesti ei ihalda majanduskasvu ükskõik mis hinna eest, vaid eesmärgiks on tasakaal ja targalt kasvamine.

Vastavaid väljavõtteid lauavisioonide üleskirjutustest:

- „Meie loodus ja hajus asustus on see, mis meid eristab ja võimaldab head ja teistsugust elamisviisi kui Euroopas.“
- „Meie tugevus on ka see, et suudame pakkuda ka vaikust ja rahu ka ettevõtlikele inimestele.“
- „Roheline = „mõnus ja kodune“. Seda tuleks hoida.“
- „Jätkusuutlik, terve ja eetiline Eesti.“

Sellise Eesti eelduseks ja ka tunnuseks on roheliste poliitikate kujundamine ehk jätkusuutlikule, loodussõbralikule ja keskkonnahoidlikule arengule ja vastava "roheline majanduse" kasvule kaasaitavate poliitikameetmete integreerimine erinevatesse riiklikesse poliitikatesse. Kasvuvisiooni visandis toodud võtmevaliku "Rohelised poliitikad" raames on sihiks võetud just selliste poliitikate kujundamist ja rakendamist hoogustada, isegi rahvusvahelisel areenil seda esiplaanile liidrite hulka jõudes. Seega on **sisuliselt antud lauavisioonide läbiv teema ka võtmevalikuga "Rohelised poliitikad" visioonivisandis kaetud.**

5.3. Kokkuvõtte Arengufoorumi arutelu ja visiooni esialgse visandi haakuvusest

Arengufoorumil kõlanud visioonimõtetest (nii individuaalsetest kui ka laudkondade ühistest) koorusid seega välja selged ühisosad ja läbivad teemad, mis valdavalt ühtisid töötoas eelnevalt määratletud Eesti kasvuisiooni võtmevalikute ja otsusehoobade visandiga.

Ainsana ei leidnud lauavisioonides suuremat kajastust ja kandepinda kaks võtmevalikut: "Sotsiaalsüsteemi alused" ja "Majanduspoliitika iseloom". Viimase osas esines küll paar üksikut lahknevat arvamusalaldust ("Ei tohi välja valida üksikuid, kõigile tuleb anda võimalus - riik peab pakkuma keskkonda ärksatele inimeste ideede elluviimiseks" versus "Riik peab leidma 2-3 majandusvedurit"), aga ei enam.

Kokkuvõtlikult saab **Arengufoorumil toimunud arutelust järeldada, et kasvuisiooni esialgse visandi loomisel töötoa osaliste poolt määratletud võtmevalikud ka Eesti majanduse tulevikku mõjutavate otsustajate laiema ringi nägemuses asjakohased ja Eesti majandusedu jaoks kõige tähtsamad.**

See annab kindlust, et visiooni esmasel visandil toodud võtmevalikutele tuginedes on võimalik jõuda laialdaselt jagatud ja omaksvõetava kasvuisioonini.

Võtmevalikute edasisel täpsustamisel ja täiendamisel tasub selleks arvestada täiendavalt veel mõnede korduvalt Arengufoorumi arutelu raames kõlanud mõtetega, mis võiksid **läbivalt kehtida kogu areneva kasvuisiooni sisu ja kõigi selles sisalduvate võtmevalikute kohta:**

- Eesti eesmärgiks peaks olema tasakaalus ja tark areng, mitte kasv iga hinna eest ("ekspansiivse kasvu asemel kvalitatiivne kasv visiooniga sihikule")
- Kasvuisioon ja selle võtmevalikud peaksid olema ambitsioonikad ("lennukus", "vaatame kohe kaugele")
- Eesti eelised ja edu alus saavad olla ainult kiirus, paindlikkus ja julgus nii enda kui ka teiste ideid arukalt ellu viia

Neid põhimõtteid arvestades täieneb esialgne kasvuisiooni visand novembriks 2010 kevadisel Arengufoorumil kõlanud visioonimõtete (sh Lisas 5 toodud visiooni elluviimiseks vajalike sammude arutelul esitatud mõtete), ekspertrühmade töö ja jätkuarutelude põhjal.

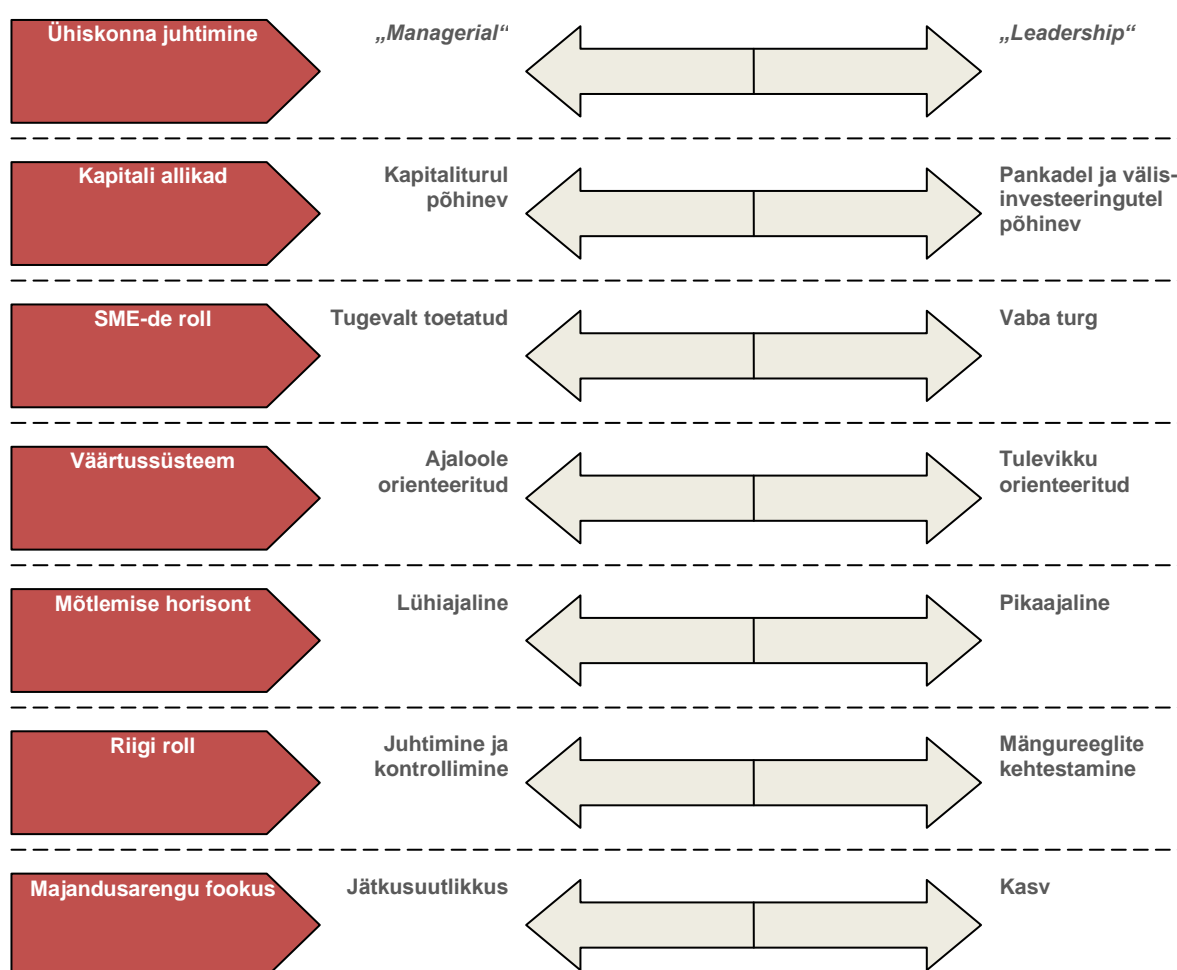
Sel moel valmib kasvuisioon, mis tugineb kindlale jagatud nägemusele Eesti majanduse tulevikust – maailmas edukast ja koduselt armsast Eestist aastal 2018.

Lisad

Lisa 1. Töötoas kaalutud alternatiivsed visiooni võtmevalikud

Töötoas toimunud visiooni võtmevalikute arutelu ja lõplike valikute määratlemise käigus kaaluti ka järgnevalid valikuid, mis lõplikust loetelust välja jäid. Neid peeti kas alama astme valikuteks – mille põhifookus on “kus me tahame tegutseda?” ja “kuidas me võidame?” – või siis Eesti tuleviku jaoks vähemtähtsamateks võrreldes lõpuks välja selekteeritud valikutega.

Need alternatiivsetena kaalutud ja kõrvale jäetud valikud olid:

Lisa 2. Töötoas osalejad

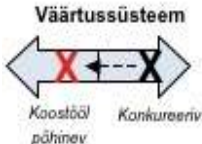
Visiooni loomise töötoas osalesid 6.-7. aprillil 2010. a:

- Aado Keskaik
- Ain Aaviksoo
- Alo Merilo
- Andrew Swart
- Anvar Samost
- Anzori Barkalaja
- Erik Terk
- Gopi Billa
- Hannes Seeberg
- Hardo Aasmäe
- Hardo Pajula
- Heido Vitsur
- Heli Aru
- Jaan Pillesaar
- Jari Romanainen
- Joe Fuller
- Jüri Engelbrecht
- Kadri Kuusk
- Kaur Lass
- Kitty Kubo
- Lynn Carruthers
- Marek Tiits
- Nick Turner
- Ott Pärna
- Priit Põldoja
- Rainer Nõlvak
- Raivo Vare
- Raul Rebane
- Siim Sikkut
- Sten Tamkivi
- Tea Danilov
- Tiit Riisalo
- Tom Blathwayt
- Valdo Kalm

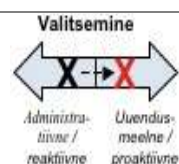

Lisa 3. Visiooni visandi testimine stsenaariumidega: koondtabel

Alljärgnevas võrdlevas tabelis on esitatud kasvuvisiooni võtmevalikute esialgse visandi testimise aluseks olnud analüüs detailsemalt. Iga visioonivaliku puhul on iga stsenaariumi kohta välja toodud, mis on selle valiku soodsad ja ebasoodsad küljed antud tulevikuoludes ning milliseid muudatusi võib olla vaja võtmevaliku osas või selle elluviimises edaspidi teha vastavalt olude kujunemisele.

 <p>Väärtussüsteem Koostöö Kõneleeriv põhinev</p>		Hansa liit II	Lõuna-Soome	Riigi tagasitulek	Skype-saar
	Visioonivaliku soodsad küljed	<ul style="list-style-type: none"> Stsenaarium toetab avatumate väärtuste ja koostöö poole liikumise olulisust 	<ul style="list-style-type: none"> Suurem vajadus ja võimalus koostööks Põhjala riikidega soosib seda valikut 	<ul style="list-style-type: none"> Tegelikult soodsaid külgi ei ole, kuigi koostöö muutub raskel ajal tähtsamaks 	<ul style="list-style-type: none"> Stsenaarium toetab koostöö suuremat väärtustamist
	Visioonivaliku ebasoodsad küljed	<ul style="list-style-type: none"> Ebasoodsaid külgi pole 	<ul style="list-style-type: none"> Ebasoodsaid külgi pole 	<ul style="list-style-type: none"> Säilib vana mõttelaad, igaüks on enda eest väljas 	<ul style="list-style-type: none"> Ebasoodsaid külgi pole
	Potentsiaalselt vajalikud muudatused võtmevalikus või selle elluviimisel olude vastavaks muutumisel	<ul style="list-style-type: none"> Muudatusi pole vaja, kuigi on vajalik teadvustada väärtuste muutumise olulisust 	<ul style="list-style-type: none"> Võib olla tarvis teha rohkem jõupingutusi koostöö olulisuses inimeste veenmiseks 	<ul style="list-style-type: none"> Riiklikult juhitud koostöö on ainsaks võimaluseks 	<ul style="list-style-type: none"> Vaja leida uus tasakaal koostöö ja konkurentsivõimel põhinevate väärtuste vahel

 <p>Ühiskonna tüüp Segregeeritud ja sallimatu Sidus ja salliv</p>		Hansa liit II	Lõuna-Soome	Riigi tagasitulek	Skype-saar
	Visioonivaliku soodsad küljed	<ul style="list-style-type: none"> Stsenaarium toetab seda valikut, eriti kuna toimuks lähenemine Venemaaga 	<ul style="list-style-type: none"> Sidusama ühiskonna poole liikumine on vajalik, et ennetada (sotsiaalmaj.) pingeid ja saada Venemaale tugevamaks partneriks 	<ul style="list-style-type: none"> Tegelikult soodsaid külgi ei ole 	<ul style="list-style-type: none"> Stsenaarium toetab üldiselt seda valikut
	Visioonivaliku ebasoodsad küljed	<ul style="list-style-type: none"> Ksenofoobia ja sotsiaalsete rahutuste tekke oht kiirete muutuste ajal – teiste meetmetega ennetatavad 	<ul style="list-style-type: none"> Status quo' on lihtne jääda püsima, sest kihistumise survetegurid on neis oludes tugevad 	<ul style="list-style-type: none"> Väljaränne kiireneb, kihistatus ja tõrjutus ning sellega sallimatus laienevad 	<ul style="list-style-type: none"> Võimalused ksenofoobia ja sotsiaalsete rahutuste tekkimiseks, eriti võõrrahvuste ja – tööliste suhtes
	Potentsiaalselt vajalikud muudatused võtmevalikus või selle elluviimisel olude vastavaks muutumisel	<ul style="list-style-type: none"> Võimalike etniliste pingete seiramine ja täiendavate sidusama ühiskonna poole viivate sammude rakendamine 	<ul style="list-style-type: none"> Pingete oht arvestades peab tegevus sidususe suurendamiseks olema eriti aktiivne 	<ul style="list-style-type: none"> Rohkem jõupingutusi segregatsiooni ja eraldatusega tegelemiseks, et need pinged ei kõigutaks (riigi)korda 	<ul style="list-style-type: none"> Sidususe suurendamine peab käima käsikäes sisserände suurendamisega

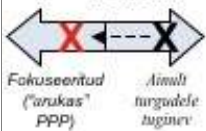

	Visioonivaliku soodsad küljed	<ul style="list-style-type: none"> Stsenaarium toetab mõjusama, proaktiivsema ja uuendus-likuma valitsemise poole liikumise vajalikkust 	<ul style="list-style-type: none"> Vajalik, et kesiseid arenguolusid vähegi parandada tulemusli-kumate poliitikate ja juhtimise kaudu 	<ul style="list-style-type: none"> Tegelikult soodsaid külgi ei ole, ehkki laialdasem innovatsioon võib kasuks tulla väiksegi konkurentsieelis e tekitamiseks 	<ul style="list-style-type: none"> Stsenaarium toetab visioonivaliku olulisust, tuginedes mõjusamale ja proaktiiv-emale valitsemisele
	Visioonivaliku ebasoodsad küljed	<ul style="list-style-type: none"> Ebasoodsaid külgi pole 	<ul style="list-style-type: none"> Loomulik surve uuendusteks on vähene, senise korralduse hoidmise soov 	<ul style="list-style-type: none"> Säilib vana mõttelaad, muutused on raskendatud kitsaste eelarveolude, üldise riigi bürokraatia ja sekkumise kasvu tõttu 	<ul style="list-style-type: none"> Ebasoodsaid külgi pole
	Potentsiaalselt vajalikud muudatused võtmevalikus või selle elluviimisel olude vastavaks muutumisel	<ul style="list-style-type: none"> Vajaminevaid muudatusi ette näha ei ole 	<ul style="list-style-type: none"> Vaja täpsemalt seada valitsemise reformimise fookust, et see vaatamata langenud valmidusele toimuks 	<ul style="list-style-type: none"> Vaja pöörata tähelepanu vaatamata aegade raskusele riigijuhtimise mõttelaadi muutmisele 	<ul style="list-style-type: none"> Vajaminevaid muudatusi ette näha ei ole

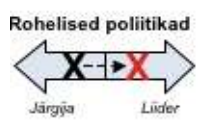
		Hansa liit II	Lõuna-Soome	Riigi tagasitulek	Skype-saar
	Visioonivaliku soodsad küljed	<ul style="list-style-type: none"> Tõhus hariduse arendamine on selles stsenaariumis vajalik oskustööjõu kättesaada-vuse kasvaks 	<ul style="list-style-type: none"> Tegelikult soodsaid külgi ei ole 	<ul style="list-style-type: none"> Tegelikult soodsaid külgi ei ole 	<ul style="list-style-type: none"> Tõhus hariduse arendamine on selles stsenaariumis olulisel kohal
	Visioonivaliku ebasoodsad küljed	<ul style="list-style-type: none"> Fookus kõrghariduses tipptaseme arendamisele võib viia vastuoluni "laialdase" kättesaada-vuse tagamisega 	<ul style="list-style-type: none"> Talendikad ja suuremate oskustega eestimaalased rändavad välja, mis pidurdab ka hariduse arendamist 	<ul style="list-style-type: none"> Talendikad eestimaalased rändavad välja Hariduse piiratud areng eelarvelise piiratuse tingimustes 	<ul style="list-style-type: none"> Fookus spetsialistide koolitamisele põhjustab pingeid madalama kvalifikatsiooniga inimrühmades
Potentsiaalselt vajalikud muudatused võtmevalikus või selle elluviimisel olude vastavaks muutumisel	<ul style="list-style-type: none"> Stsenaarium toetab üldiselt seda visiooni valikut, kuid tippkoolide arendamist võib olla vaja teiste haridusmeetmetega kompen-seerida 	<ul style="list-style-type: none"> Majandusolusid ja muutunud nõudluste arvestades tuleb esmajoones suurendada kvaliteetse kutsehariduse kättesaadavust 	<ul style="list-style-type: none"> Tekib nõudlus majandusseisu leevendamise nimel traditsiooni-liste erialade ja kutsekoolituse eelisarenda-miseks 	<ul style="list-style-type: none"> Stsenaarium toetab üldiselt seda visiooni valikut, muutusi vaja pole 	

		Hansa liit II	Lõuna-Soome	Riigi tagasitulek	Skype-saar
--	--	----------------------	--------------------	--------------------------	-------------------

<p>Sotsiaalsüsteemi alused</p> 	<p>Visioonivaliku soodsad küljed</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stsenaarium toetab üldiselt seda visiooni valikut, aidates muutuste käigus mahajääjatel kohaneda ja võimalikke pingeid vaos hoida 	<ul style="list-style-type: none"> • Väljaränne vähendab maksumulusid ja sunnib selektiivsemale lähenemisele 	<ul style="list-style-type: none"> • Populistlik surve suuremateks sotsiaalkulutusteks ja hoolekande suuremaks pakkumiseks 	<ul style="list-style-type: none"> • Stsenaariumis on võtmevalikuna kavandatud muutus väga asjakohane
	<p>Visioonivaliku ebasoodsad küljed</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ebasoodsaid külgi pole 	<ul style="list-style-type: none"> • Pinget tekitab abivajajate rohkusest tulenev surve kulude kasvuks, samas kui toetusi on vaja eelarve-seisu tõttu piirata 	<ul style="list-style-type: none"> • Kasvuvajadus eelarvekärbete tingimustes, raskem teha valikuid 	<ul style="list-style-type: none"> • Ebasoodsaid külgi pole
	<p>Potentsiaalselt vajalikud muudatused võtmevalikus või selle elluviimisel olude vastavaks muutumisel</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Suurem fookus muutuste käigus ühiskonnast võõrandumisohtu inimeste vajadustele 	<ul style="list-style-type: none"> • Paindlikum fookuse määratlemine suurima puuduse ajal ja pikaldasem üleminek soovitud lähenemisele 	<ul style="list-style-type: none"> • Eelarveliste vahendite piiratus kasvavate nõudmiste tingimustes tingib vajadusepõhsemaks muutumise paratamatuse 	<ul style="list-style-type: none"> • Suurem fookus ühiskonnast võõrandunud inimeste järgiaitamisele ja muutuste käigus ebasoodsasse olukorda sattujate suutlikkuse ajakohastamisele

<p>Majanduspoliitika iseloom</p> 		<p>Hansa liit II</p>	<p>Lõuna-Soome</p>	<p>Riigi tagasitulek</p>	<p>Skype-saar</p>
	<p>Visioonivaliku soodsad küljed</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stsenaarium toetab tugevalt seda visiooni valikut, millela Eesti täit kasu välitingimustest ei suuda lõigata – nt endale Läänemeremaad es edukalt nišše võita 	<ul style="list-style-type: none"> • Aeglane kasv toob esile vajaduse fookuseeritud poliitika järele 	<ul style="list-style-type: none"> • Võib anda alust üleskutseteks uusi kasvuallikaid fookuseeritult välja arendada 	<ul style="list-style-type: none"> • Stsenaarium toetab visiooni valikut ning tugineb olulises osas viimasele
	<p>Visioonivaliku ebasoodsad küljed</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ebasoodsaid külgi pole 	<ul style="list-style-type: none"> • Majanduse vajalikul määral uuendamiseks ja ergutamiseks napib kapitali ja turuvõimalusi • Tahe on senist poliitikat hoida 	<ul style="list-style-type: none"> • Jätkev surutis võib viia üleskutsetele sekkuda töökohtade säilitamiseks, sõltumata efektiivsusest 	<ul style="list-style-type: none"> • Ebasoodsaid külgi pole
		<p>Hansa liit II</p>	<p>Lõuna-Soome</p>	<p>Riigi tagasitulek</p>	<p>Skype-saar</p>

	Visioonivaliku soodsad küljed	<ul style="list-style-type: none"> Aktiivsem regionaliseerumine aitab Eesti-huvide kesket agendat aktiivselt edendamisele 	<ul style="list-style-type: none"> Aktiivsem regionaaliseerumine aitab kaasa Eesti-keskse agenda edendamisele 	<ul style="list-style-type: none"> Üldise EL agenda tähtsus väheneb, kui EL on ise raskustes 	<ul style="list-style-type: none"> Stsenaarium eeldab aktiivsust tihedamate kahepoolsete suhete arendamiseks uute partneritega, eriti kaugemate (suur)riiki-dega
	Visioonivaliku ebasoodsad küljed	<ul style="list-style-type: none"> Ebasoodsaid külgi pole 	<ul style="list-style-type: none"> Ebasoodsaid külgi pole 	<ul style="list-style-type: none"> Võib tekitada vastuseisu teiste riikidega ja eriti suurte naabritega (nt regiooni kontrollida sooviv Venemaa) Huvide edendamine on keeruline, sest kõik riigid on omakasu peal väljas 	<ul style="list-style-type: none"> Võib tekitada vastuseisu naaber-riikides (Soome, Venemaa)
	Potentsiaalselt vajalikud muudatused võtmevalikus või selle elluviimisel olude vastavaks muutumisel	<ul style="list-style-type: none"> Läänemere-äärsete maade multilateraalses koostöös tuleb agaramalt osaleda oma huvide edendamise raames 	<ul style="list-style-type: none"> Vaja keskenduda eriti kahepoolsetele (majandus)-suhetele Põhjala riikide ja Venemaaga, et konkurentide ees vähegi võimalikku eelist luua 	<ul style="list-style-type: none"> Majandushuvide edendamine peab käima käsikäes riikliku suveräänsuse säilimise tagamisega 	<ul style="list-style-type: none"> Lisaks uute partneritega suhete arendamisele oluline hoida kahepoolset suhtlust lähedaste riikidega

		Hansa liit II	Lõuna-Soome	Riigi tagasitulek	Skype-saar
	Visioonivaliku soodsad küljed	<ul style="list-style-type: none"> Stsenaarium toetab seda valikut, võimaldades kerkida liidrite sekka regionaalse koostöös absoluutses esirinnas olevate Põhjala riikidega 	<ul style="list-style-type: none"> Loob aluse tihedamaks koostööks põhjamaa-lastest liidritega 	<ul style="list-style-type: none"> Tegelikult soodsaid külgi ei ole, temaatika vajub tahaplaanile kogu maailmas 	<ul style="list-style-type: none"> Kahepoolne koostöö ja kasv Eesti tehnoloogilises võimekuses toetab seda võtmevalikut
	Visioonivaliku ebasoodsad küljed	<ul style="list-style-type: none"> Märkimisväärseid puudusi ei ole 	<ul style="list-style-type: none"> Rasket majandusolud mõjutab "rohelist" poliitikate rakendamist, vähendades toetust sellele 	<ul style="list-style-type: none"> Negatiivne majanduskeskkond mõjutab "rohelist" fookuse hoidmise võimalikkust 	<ul style="list-style-type: none"> Märkimisväärseid puudusi ei ole
Potentsiaalselt vajalikud muudatused võtmevalikus või selle elluviimisel olude vastavaks muutumisel	<ul style="list-style-type: none"> Vajaminevaid muudatusi ette näha ei ole 	<ul style="list-style-type: none"> Suhete ära kasutamine teiste Läänemere regiooni riikidega, et mõnedki uuenduslikud lahendused algatada ja juurutada 	<ul style="list-style-type: none"> Mõnda aega võib olla nende poliitika osas järgijaks, kartmata maha jääda 	<ul style="list-style-type: none"> Vajaminevaid muudatusi ette näha ei ole 	
		Hansa liit II	Lõuna-Soome	Riigi tagasitulek	Skype-saar

<p>Avatus välistalentidele ja -tööjõule</p> <p>Protetsionistlik Valikuliselt avatud</p>	<p>Visioonivaliku soodsad küljed</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stsenarium toetab avatamat lähenemist sisserände, sest võimalus talentide ligimeelitamiseks on suur ja lisateadmisi ja oskusi vaja 	<ul style="list-style-type: none"> • Talentide ja tööjõu lisandumine on üha olulisem, et majandusellu veidigi uut hingamist tuua 	<ul style="list-style-type: none"> • Tegelikult soodsaid külgi ei ole 	<ul style="list-style-type: none"> • Stsenarium toetab oluliselt visioonivalikut, sest kvalifitseeritud tööjõu vajadus on suur
	<p>Visioonivaliku ebasoodsad küljed</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Märkimisväärseid puudusi ei ole 	<ul style="list-style-type: none"> • Säilib vana mõttelaad, sisserände soosimine on siseriiklikult raskendatud 	<ul style="list-style-type: none"> • Inimeste Eestisse meelitamine on raskendatud ning mõneti pole asjakohane 	<ul style="list-style-type: none"> • Kasvavad pinged võõrandunud ja kiirete muutuste ajal mahajäämisohus elanikkonna-kihtides, sh võõrtööjõu vastased meeleolud
	<p>Potentsiaalselt vajalikud muudatused võtmevalikus või selle elluviimisel olude vastavaks muutumisel</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vajaminevaid muudatusi ette näha ei ole 	<ul style="list-style-type: none"> • Vajalik on rohkem keskenduda peamisele probleemile - väljarände peatamisele, aga samas mitte piirata välistööjõu sissepääsu 	<ul style="list-style-type: none"> • Vajalik on rohkem keskenduda peaprobleemile - väljarände peatamisele, aga samas mitte piirata välistööjõu sissepääsu 	<ul style="list-style-type: none"> • Tuleb tagada, et sisseränne ei süvendaks mõnede elanikkonna kihtide võõrandumist ja kihistumist, pingete eskaleerumist

Lisa 4. Arengufoorumil loodud lauavisioonid ja nende haakuvus töötoas määratletud võtmevalikutega

L A U D	Arutelus sündinud laudkonna ühisvisioonid	Väärtus- süsteem (koostöö)	Ühis- konna tüüp (sidu- sus)	Valit- semine (uuen- duslik)	Kval. hariduse ligipääs	Sotsiaal- süsteemi alused	Maj. polii- tika	Välis- polii- tika	Rohe- lised polii- tikad	Immig- ratsioon	Muud märksõnad
1	Built on firm foundations, but highly aspirational. Need to build bridges to others. Receptive to new ideas. Value based that needs to be shared - e.g. „green“, equality („fairness“), collaborative, win/win, let's do it mentality. Need to make choices – limited resources. Estonia needs to be more visible, engaging and persuasive both for those inside and outside.	X	X					X	x		Avatus (uuele) Valikud
2	"Eesti on hea, ühtne ja avatud riik elamiseks. Kõigile." * Eestis on kriitiline mass inimesi, kes suudavad näha suuremat pilti. * Ühiskonna peamiseks mõõturiks saab heaolu/elukvaliteedi indeks. * Eestis on rohkem positiivseid rollimudeleid - mitte kampaania või promo, vaid teadliku käitumisega erakondade ja valitsuse tasandil pole meid enam kedagi karta.		X	x							Avatus Laiem pilt Heaolu
3	- Eesti on kogukond. - Rahva võimestumine. - Võimalus individuaalseks arenguks .. nii riiklikult kui muudel viisidel. - Baasoskus on õppimine. - Valikuvõimalus. - Võime valida.		X		x						Valiku- võime Ind. areng

L A U D	Arutelus sündinud laudkonna ühisvisioonid	Väärtus- süsteem (koostöö)	Ühis- konna tüüp (sidu- sus)	Valit- semine (uuen- duslik)	Kval. hariduse ligipääs	Sotsiaal- süsteemi alused	Maj. polii- tika	Välis- polii- tika	Rohe- lised polii- tikad	Immig- ratsioon	Muud märksõnad
4	<p>Eesti = väike, tark, osa Euroopast ja oma ideedega</p> <p>Märksõnad:</p> <ul style="list-style-type: none"> - RATSIONAALSUS ja PAINDLIKKUS (tajume oma suurust, kes on naabrid ja millised on tugevused, liitlased – sellest lähtudes kohanemisvõimeline; oskame teha midagi reaalset, mis loob iseendale ja ka teistele lisaväärtust); - ÜLEJÄÄNUD MAAILMAGA SUHESTUMINE (oskab ja tahab suhelda ülejäänud maailmaga; meil on olemas „redel“ või vajadusel „sild“, mis aitab meid teiste juurde, aga ka teisi meie juurde) - AVATUD ÜHISKOND JA INIMESED (inimene on kõige tipus või siis keskel, aga mitte ainult eesti rahvusest; inimesel on lai perspektiiv, ta hindab rahvuslikku/kohalikku mõtlemist, kuid on teadlik, mis maailmas toimub ja oskab nendega suhelda – julgeb ka võrrelda maailmaga; valitsus/riigi-juhtimine on samuti avatud – välismaailmale ja ühiskonna vajadustele) - ROHELINE = TASAKAAL (inimväärne/elamisväärne elukeskkond; ei tohiks olla liigselt majandusarengut pärssiv; 0-kasv ei tähenda igasuguse tarbimise lõpetamist, vaid selle kvaliteet peaks muutuma; roheline = „mõnus ja kodune“, seda tuleks hoida) - MÕNUS (ei tähenda lodevust; loodud/olemas on tingimused, mis tõukavad edasi iga indiviidi vastavalt tema oskustele ja võimalustele; riik on põhimõtteliselt „õhuke“ ja inimeste teenistuses; riik ja ühiskond on loogiline ja arusaadav; tasakaal heaolu pakkuva elu ja konkurentsi vahel) - ILUS (esteetiliselt ilus nii inimeste kui keskkonna mõttes, pakutakse ka esteetilist poolt) 		X	x	X			X	X		Laiem pilt Avatus Ind. areng llu

L A U D	Arutelus sündinud laudkonna ühisvisioonid	Väärtus-süsteem (koostöö)	Ühis-konna tüüp (sidusus)	Valit-semine (uuen-duslik)	Kval. hariduse ligipääs	Sotsiaal-süsteemi alused	Maj. poliitika	Välis-poliitika	Rohe-lised poliitika	Immig-ratsioon	Muud märksõnad	
	- HARIDUS (haridusredelil on pulgavahed sellised, et kõik suudavad ronida; kuid see ei ole kelgumägi, kus passiivselt loodetakse sõita)											
5	<ul style="list-style-type: none"> * Dünaamiline tasakaal * Inimlikud väärtused * "Roheline" – jätkusuutlikkus ning looduskeskkonna säilitamine * Meie-tunne * Valikute liigirikkus – kõigil ühiskonna liikmetel on võimalik potentsiaali rakendada ja realiseerida * Ettevõtlik ambitsioonikus – tegemine vs olemine. Ettevõtlik ning ambitsioonikas teguviis on soositud ja tunnustatud. Ebaõnnestumine pole põlastatud.	X	x	x					X		Tasakaal Valikud Ind. areng Ambit-sioonikus	
6	On ainult üks eestlane ja üks Eesti – rohkem kusagilt ei tule, sellest tulenevalt on Eesti 2018 keskmes eesti inimene. Eestlane, kelle ühisnimetajaks on avatus ja vabadus indiviidina. Inimene peab esmalt iseennast juhtima, siis alles teisi ja lõpuks alles riiki. Riik saab olla edukas vaid tänu visionääridele kodanike seas, säärane mõtteviis peab olema keskmes ja tulenema kompetentsist. Selleks saab luua ainult keskkonna. Läbi hariduse ja ettevõtlikkuse ning avatuse nii sisemisele kui välismaailmale saab Eesti inimene visionääriks ja ambitsioonikaks. Muuhulgas peab eestlane muutuma maailmakodanikuks. Täpsed komponendid: 1. Isiksuse arendamine 2. Võimaluste paljusus (mitte ahendamine) 3. Nii riik kui inimesed suudavad kiiresti muutuda; kohanemisvõime on määrav			x	X							Ind. areng Avatus

L A U D	Arutelus sündinud laudkonna ühisvisioonid	Väärtus- süsteem (koostöö)	Ühis- konna tüüp (sidu- sus)	Valit- semine (uuen- duslik)	Kval. hariduse ligipääs	Sotsiaal- süsteemi alused	Maj. polii- tika	Välis- polii- tika	Rohe- lised polii- tikad	Immig- ratsioon	Muud märksõnad
	4. Eesti on maailmas tuntud tänu kompetentsidele 5. Keskmes on seega haridus, avatus ja tolerantsus, mis tuleneb ühiskonna loomulikust arengust. 6. Eesti inimene mõtleb laiemalt, ei võrdle end naabriga 7. Eesti inimene on töökas ja ambitsioonikas										
7	Valikud mis sisaldavad võitlust, on meie jaoks hävitavad, pigem koostöö. Oleks võinud olla ehk rohelisem, mitte liiga industriaalne käsitlus. Väike ongi hea ja paindlikum. Oluline on sotsiaalne sidusus. Maailmas edukas olemiseks tähtis tugevam jalgealune. Side maaga on oluline/tarvis säilitada. Julgus ise olla. Hirmu ületamine. E-riigi näide – edu alus oli 10 aastat tagasi.	X	X					X			Julgus
8	Eesti on inimesekeskne ühiskond. Nutikate, loovate ja sallivate inimestega Eestis tagatakse mitmekülgne, säästlik, muutustele ja muule maailmale avatud konkurentsivõimeline areng.		X					X	X	X	Avatus
9	Maailmas palju aktiivsem eestlane. Kodus on tugevad peresuhted, sidustatud Eesti tundel. Tunneb uhkust kaasmaalaste üle ja hoolib neist. Tugeva kultuurilise/etnilise identiteediga kogukonnad (nt. Setumaa ja Mulgimaa, Saaremaa jt). Eestlase DNAsse juurde rootslate eneseteadvust ja hollandlaste üle maailma toimetamise tahet, säilitades kainel mõistusel põhinevat alalhoidlikkust. Eestlaste globaalne kogukond hoiab ühte läbi tiheda (virtuaal-) võrgustiku. Mõned olulised majandusniššid arendatud. Eestlane tunnetab hästi globaalseid hoovusi.		X				X	X		X	Aktiivsus Laiem pilt

L A U D	Arutelus sündinud laudkonna ühisvisioonid	Väärtus- süsteem (koostöö)	Ühis- konna tüüp (sidu- sus)	Valit- semine (uuen- duslik)	Kval. hariduse ligipääs	Sotsiaal- süsteemi alused	Maj. polii- tika	Välis- polii- tika	Rohe- lised polii- tikad	Immig- ratsioon	Muud märksõnad
10	<p>Avatus, innovatiivus.</p> <p>Usk ja lootus – edasipüüdlikkus. On võimalik edasi saada.</p> <p>Ambitsioonikus, lennukus.</p> <p>Elukeskkond – et ei tehta kompromisse.</p> <p>Selge visioon ja suund.</p> <p>Hästi informeeritud.</p> <p>Paindlik ja mitte struktuurikeskne avalik haldus</p> <p>koostöö ja võrgustumine riigiametite vahel</p> <p>Otsustuskindlus</p> <p>Toetused ei suurenda sõltuvust</p> <p>Selmet mõelda selle üle, kuidas kulusid kokku hoida, mõtleme, kuidas tulusid suurendada.</p> <p>Meie enesekeskus on ületatud – kuvand Eestist väljapoole ja aktiivne töö selle suunal on käimas.</p>			X		X		x	x		Avatus Ambit- sioonikus Laiem pilt
11	<p>Avatus: 1) sisse 2) välja.</p> <p>Individualistlik, konkureeriv ja edule orienteeritud vs koostöö suutlik – pigem viimast.</p> <p>Roheline enam kui sümbolites (tuulegeneraator, taastuvressursid).</p> <p>Jätkusuutlik, terve ja eetiline Eesti;</p> <p>terve ja elus mees = õnnelik naine;</p> <p>mitmekesine valik võimalusi / valikuvabadus – piisav autonoomsus;</p> <p> mobiilsus (sümbolitena: helikopter ja lennuk).</p> <p>RAHVUSLIK OPTIMISM JA AMBITSIOON on üle naabrist parem olemisest, ambitsioonitus ja probleemides urgitsemine lõpetatud</p> <p>Mõtlev, nõudlik, kaasaraäkiv ja -töötav kodanikkond – toetamaks ühiskonna suuremat avatust, sisukat diskussiooni.</p>	X							x		Avatus Ambit- sioon Tervis

L A U D	Arutus sündinud laudkonna ühisvisioonid	Väärtus-süsteem (koostöö)	Ühis-konna tüüp (sidusus)	Valit-semine (uuen-duslik)	Kval. hariduse ligipääs	Sotsiaal-süsteemi alused	Maj. poliitika	Välis-poliitika	Rohe-lised poliitika	Immig-ratsioon	Muud märksõnad
12	Hea haridus, loovus, oskus ideesid vahendada ja intelligentsus on aluseks heade ideede rakendamisele ja läbi töötamisele ning nende müümisele ja ostmisele (võime hea idee osta ka väljast ja siis siin rakendada). Selleks saame baasi luua koostöös. Ettevõtjad peaks siin mõistma koostöö suunamise ja tekitamise rolli, mis neil lasub. Siis saame olla kiiresti reageeriv kõrge lisaväärtuse looja. Meie loodus ja hajus asustus on see, mis meid eristab ja võimaldab head ja teistsugust elamisviisi kui Euroopas.	X			X				X		
13	EESTI 2018: avatud, paindlik, tark, võrgustunud - Ei tohi olla kasv iga hinna eest - On kogu Eesti visioon (mitte majanduse visioon) - Ühelt poolt leida koht võrgustunud maailmamajanduses: olla paindlik, arukas, talupojalikult tark, ekspordivõimekas - Teiselt poolt: koduselt armas eesti on siis, kui on see on koostöö ja koostoime eesti - s.t koostööd kõigil tasanditel: ettevõtete vahel, inimeste vahel, haakida enda maailma võrkudesse (mis viib meid otsaga esimese poole juurde tagasi)	X					X	X			Avatus Tasakaal
14	Avatud, väärtustel põhinev, ettevõtlik, koostööaldis. Tasakaalus olev looduse ja väärtustega. Asjad toimuvad inimeste vahel, mitte riikide vahel. Inimesed on ettevõtlikud ja avatud, tahavad ise panustada. Kasvab tasakaalukalt ja keskkonda arvestavalt. Lisaks SKP-le tuleb mõõta kasvu ka muude näitajatega. Üks mõõdik on see, et inimesi (tarku inimesi) on siia	X					X		X	X	Avatus Tasakaal Ind. areng

L A U D	Arutus sündinud laudkonna ühisvisioonid	Väärtus-süsteem (koostöö)	Ühis-konna tüüp (sidusus)	Valit-semine (uuen-duslik)	Kval. hariduse ligipääs	Sotsiaal-süsteemi alused	Maj. poliitika	Välis-poliitika	Rohe-lised poliitika	Immig-ratsioon	Muud märksõnad
	tulnud juurde, mitte ära läinud. Ei tohi välja valida üksikuid preverveerivaid valdkondi, vaid kõigile tuleb anda võimalus. Pakub keskkonda ärksatele inimeste ideede elluviimiseks.										
15	Avatud, hooliv, haritud, kahjuks peame selle kõige ilusa eest ka maksma Selleks ajaks on Eestis uus noor teise mõtlemisega eliit Kooli keskkond ei tapa loovust Meil on head naabrid ja Eesti jonn Suureneb sallivus Ajud peavad voolama edasi tagasi Äris peaks vaatama kohe ja kaugele Peab olema liikuv tasakaal, ainevahetus, dünaamiline tasakaal Kui hoolid, siis saad olla avatud		X		x	x		X		X	Avatus Uus eliit Ambit-sioon Tasakaal
16	Soovitud seisund: keskmes on loovad ja haritud inimesed mitte individuaalselt vaid koostöös, nad asuvad vaimses ja materiaalses keskkonnas Vaimses plaanis: soovitud tasakaalustatud seisund nii looduses kui sotsiaalelus, pluralism igal tasandil poliitika jne, püüd tasakaalu poole nii sotsiaalselt kui loodusega, iseloomulik on pidev kohanemine ja liikumine, kiire reageerimine muutustele. Materiaalses plaanis: toimiv transport, sööme korralikke asju,	X		x							Tasakaal
17	Eesti on rahvusvaheline suur kaubandusvärv Avatud – sisseränne ok, ideede osas hoiame mujal silma peal ja jagame oma ideid julgelt teistega (hetkel mitte, hirm)	X			x			x		X	Avatus Ambit-sioon

L A U D	Arutus sündinud laudkonna ühisvisioonid	Väärtus-süsteem (koostöö)	Ühis-konna tüüp (sidusus)	Valit-semine (uuen-duslik)	Kval. hariduse ligipääs	Sotsiaal-süsteemi alused	Maj. poliitika	Välis-poliitika	Rohe-lised poliitika	Immig-ratsioon	Muud märksõnad
	Paindlik, palju erinevaid inimesi Õppiv Peresõbralik Vundament peaks tugev olema Koostöö Ambitsioon										
	Otseste mainimiste arv	8	8	1	3	1	0	4	2	2	
	Kaudsete mainimiste arv	1	1	5	3	1	3	4	7	3	

Selgitus lahtrite sisu kohta:

X = töötoas määratletud võtmevalikut on mainitud otseselt

x = töötoas määratletud võtmevalikut on mainitud kaudselt, st põhimõtteliselt sama või seotud mõttena

Muude hulgas enim esinenud märksõnad:

- avatus (11 korda);
- ambitsioonikus, tasakaalustatud areng ja individuaalne areng (kõiki 5 korda),
- laiemat pildi / ümbritseva maailma nägemine (4 korda)

Lisa 5. Arengufoorumi laudkondade arvamused: milliste sammude ja arengute puhul laudkonna visioon realiseeruks

Laud 1:

- To execute a vision, need an internal strength that can only be built on people – if only one policy then it should focus on people, talent and education
- Take more of a „project approach“ that works across silos (leverage public / private partnerships)
- Promote Estonian „story“ / reputation – impact on tourism,
- More comprehensive engagement, including research, survey the people, ability for Estonians to contribute and make it real

Laud 2:

- kõige eelduseks on enesetundmine - näha ja mõista ennast peeglist just sellisena, nagu me reaalselt oleme (praegu hinnang on liiga kõrge).
- võiks olla hirmuvaba poliitika, saada sellest üheskoos üle
- ühtekuuluvustunde tõstmine / koostegemine
- põhitõdede ja väärtushinnagute muutmine
- ebavõrdsuse vähendamine, teineteise sallimine
- hariduse ja keskkonnateadlikkuse tõstmine
- inimese sisemine areng, oma identiteedi laiendamine
- heade õpetajate loomine ja nende parem kasutamine koolides
- vaimselt olla valmis suurtemateks muutusteks
- võimaluse korral muuta maksusüsteemi sedasi, et see toetaks muutusi ühiskonnas
- - tuleb proovida ja kogeda, mitte rääkida koguaeg

Laud 3:

- Riigiparaadi valikud
- Kohaliku kogukonna valikud on määrava tähtsusega
- Tuleb inimesed peavad tahtma kaasa lüüa. Inimesel peab tekkima vajadus muu maailmaga seotud olla.
- Kooliharidus peab olema parem.
- Kogukonna eelarved.
- Armastus ja õnn.
- Kohalike omavalitsuste tegevus: 4 valda, mis otsustavad. Keskvõimu vastutus on jagatud kogukondadele edasi, mis läbi iga inimese tunneb isiklikku vastutust oma tegevuse eest.
- Haritud kaasatus ja sotsiaalne turumajandus.
- Laste valimisõigus (vanemad saavad kasutada õigust valida ka oma laste eest)

Laud 4:

Tuleb ise käia väljas, koguda teadmisi, et siis;

- natuke „varastada teiste mõtteid“ ja lisada kodus neile uut väärtust
- kodustada teistel turgudel inimesi (90-te edumudel = „igal eestlasel oma soomlane“)

Jätkuvalt tuleb julgustada ja võimendada ühiskonnas inimesi, kes julgevad võrrelda ennast maailmaga – see kriitiline mass tõmbas kaasa kogu ühiskonna.

See on meil kõrge, aga tuleb tegeleda selle nimel, et see nii oleks (erinevates eluvaldkondades).

Riigi roll:

- infrastruktuur
- tööjõuturu paindlikkus

- tegutsemiskeskona paindlikuna hoidmine
- uute võimaluste toetamine välismaal
- Soome näide: välismin. kaardistab kõikides riikides innovatsioonid ja inimesed, kellega suhelda, kui on soovi

Plaane, strateegiaid tehes tuleb arvestada, et laialt võttes oskused arenevad tasapisi. Samas tuleb „fantaseerida“, luua visioone, et oleks teadmine, mis suunas oskuseid arendada ning säiliks tahe arenda.

Tuleb teha olulisi taktikalisi otsuseid strateegilisi eesmärke silmas pidades, nt lühiajaliselt sisse tuua kõrgkvalifitseeritud töötajad, *spilloverina* tulevad muud töökohad (sama skeem – esitsa arenevad *high-end* sektorid, hiljem tulevad ka madalamad sektorid kaasa)

Avatuses puhul on väga oluline hoida/saavutada see ka poliitilises (sh *'policy'* tähenduses) mõtlemises - hoitakse silmad lahti

Alustada koostööd suurtega, kuid mitte rahuldudes ainult Skandinaavia turule läbilöömisega

- Algul müüme osa töötajate aega kallimalt välisturgudel, kuid osa „kasumist“ paigutatakse kohapealsetesse inimestesse, et arendada toodet, mille müüme välismaailmale, alguses „Ericssonile“, kelle kaudu saab minna suurtele turgudele (Regio näide: müüakse Mehhikosse läbi Ericssoni, „kodustatud soomlase“ fenomen: kasutada ligipääsuks suurtele turgudele)
- Ka ise tuleb käia suurtel turgudel; lõpptarbijale suunatud teenuste/toodete osas

Rahvaarvust tingituna on surve, et tuleb luua tooteid ja arendada teenused, mis eskaleeruvad ise ilma inimesteta (teenustepõhise majanduse risk: kasvab ainult siis, kui paned sisse rohkem inimesi)

Rohkem teha koos ja kambas, mitte ühe firma kaudu

Läbimurre Skandinaavia partneri juurde tundub liiga suure saavutusena juba.

Laud 5:

- Teaduse ja hariduse paradigma muutus
- Teaduse ja ettevõtluse sildamine
- Riskiinvestorite kihid – ettevõtlikkuse (sh sotsiaalse) finantseerimine peab olema paremini tagatud ning ka riik peab käituma teatud olukordades riskiinvestorina

Laud 6:

- Inimese areng algab tema keskkonnast: selle eelduseks on, et sul on vabadus õppida, muutuda, rakendada... meie areng tuleks seega ühiskonna üldise kompetentside hulga suurendamisele suunata. Maha ei tohi jääda ka töökus, mis vaikselt kadumas on.
- Mõned mõõdikud anno 2018: 10% eestlastest õpib välismaal; 10% õppejõududest on pärit välisülikoolidest – ilma kompetentsideta ei juhtu midagi
- Et meil oleks saadikuid eri maailma otstes eri valdkondades, kes töötavad osaliselt meie jaoks.

Laud 7:

- Hoiatav näide - liigne riigi kapseldumine. Riigi-kohaliku omavalitsuse- ettevõtluse vahel. Kolm koos täna ei toimi. Konverentsikeskuse näide – maa lennujaama juures olemas. Praegu kokkulepped puuduvad.
- Ühine pank ülesannetest, mida keegi tegema peaks – mida tuleks teha. Eri initsiatiivid olid seotud. Internetipõhise lahenduse puhul oleks kaasatud ehk 70%. Kuidas seda realistlikult teha.
- Missuguseid inimesi vajame – äriühingukonna esindaja ja kooli esindaja räägivad erinevat juttu. Kuidas tõlkida.
- Igaüks kes on olnud ametikohal peaks minema õpetajaks. Rotatsioon.
- Rohkem mentorlust. Et rohkem küsitaks.
- Riik peab looma keskkonna, mitte otsustama ettevõtjate eest asju ära.
- Telekavaatamise asemel teeks iga päev koos midagi kasulikku, 4 tundi päevas.
- Internet põhiõiguseks.
- Majanduskasvu lahtisidumine energiakasutamisest.

Laud 8:

- Eesti peab looma teadmiste loomise siin atraktiivseks, et hoida oma inimesi ja meelitada inimesi muust maailmast.
- Inimkeskne ühiskond, kui suudame indiviidil lasta areneda ja võimekaks muutuda.
- Inimene on keskne arengus!
- Tuleks tõsta inimeste ettevõtlikkust, oskust, tahtmist ja julgust võtta vastutust!

Laud 9:

- Eestlaseks olemise väärtustamist soosivaim strateegia on Hansa Liiga stsenaarium ja Euroopa tugevnemine.
- Kuid kõigele vaatamata on meil vaja teadlik olla oma väärtustest, olla pro-aktiivsed väärtuse kandjad.
- Riigi juhtimine. Planeerimine peab muutuma paindlikumaks ja loovaks. Paindlik riik. Fokuseeritakse sisulistele teemadele. Riiki peavad juhtima visionäärid, mitte raamatupidajad.
- Kuidas leida 2-3 põhilist majandusvedurit? Riik peab tegema auditi tänasest olukorrast – tänaste tugevuste võimendamine.
- Kasvatada inimestes ettevõtlikkust! Et oleks lihtne proovida ideid ellu viia. Et ebaõnnestujaid ei löödaks häbiposti. Toetust võiks anda ka korra läbipõlenud ettevõtjatele.
- Vundament peab olema tugev majandusele – lastega seotu, haridus, tervishoid ja infrastruktuur.

Laud 10:

- Haridus – võti!- siit nii oskused, teadmised kui hoiakud (siit ka ettevõtlikkus, avatus ja koostööoskused, julgus, andekus).
- Koostööoskuste ja harjumuste jõuline toetamine – igas mõttes (teised riigid, ettevõtted, riigiasutused, piirkonnad, põlvkonnad).
- Haldusreform – toimimise efektiivsus, sisuline reform, mitte piirid.
- Kommunikatsioonid – ühendusvõimalused (infrastruktuur kui eeldus mobiilsuseks); internet; kodanikega dialoog – õppimisvõime. Co-management.
- Ühtsema riigiidentiteedi/tugevate alusväärtuste kujundamine – ühine inforuum kõigi inimeste jaoks, mis aitaks ka sidustada ühiskonda. Mille üle saaksime uhked oleme?
- Tahtmine ja motivatsioon kui eeldus muutusteks – tekitada vajadus.

Laud 11:

- Hariduse reformimine: et haridus oleks rohkem rakenduslik (suurendab inimeste valikuvõimalusi tööjõuturul).
- Sundida kõrgharidussüsteemi avanema, et see muutuks rahvusvaheliselt konkurentsivõimeliseks; praegu toimivad ülikoolid nagu „riik riigis“.
- Üldharidus- välja 19 sajandi faktide tuupimise süsteemist, pedagoog kui eeskuju, sh käitumisega
- Rohkem perekesksust: et vanemad tegeleksid oma laste kasvatamisega, mitte üksnes töörügamisega.
- Toetada väärtushinnangute süsteemi, mis soodustavad meeste eluea kasvu: koostöökesksed väärtused konkurentsile suunatud väärtuste ja edukultuse asemel.

Laud 12:

- Meie eeliseks on kiire tegutsemine.
- Hariduse muutmine ei ole vaid riiklik mure vaid peab toimuma ettevõtjatega koostöös. Eraettevõtja panust hariduse väärtuse tõstmisel on vaja nii rahas kui ka oma oskuste õpetajana välja käimisest.
- Massikõrgharidus tuleb asendada spetsialiseerunud kõrgharidusega. Riigi tellimus peab olema suunatud. Vaja on ka hinnata ära iga eriala kvaliteet ja lõpetada erialade dubleerimine.
- Haridus peab olema interdistsiplinaarne. Rohelist majandust ei õpeta ükski eriala, seda saab

õpetada mitme erialavahel.

- Ettevõtjatele võiks õpetada ka mingite erialade nüansse.

Laud 13:

VÕRDNE ALGHARIDUS + ÜLIKOOLOIDE REFORM

- haridusmehhanismid: meie hariduses pole väga viga. Ei saadaks inimesi välismaale. Kõigepealt tuleb tuua välisõppejõude siia pigem. Saaks kahe ülikooli baasilt kokku tugeva.
- tõmmata kokku – hetkel palju dubleerimist. Trend on hea, aga siiski probleeme.
- murda läbi vanade õppejõudude ridadest
- hariduse võrdsus alamatel tasemetel
- Soome mudel hariduses – ei tohi selekteerida alguses
- internaadid: logistiline pool vaja lahendada
- igas maakonnas nt tugev kool – aga see tõmbaks väikekohad tühjaks
- kuidas tuua professionaale kooli – hetkel õpetavad teoreetikud. See on jama.

KODANIKUÜHISKONNA ARENDAMINE – e-demokraatia, kaasata inimesi läbi tehnoloogiliste vahendite

INFRA JA EESKUJUD

- praegu ei julge oma probleemiga minna, sest kõik tunnevad kõiki – kui OV oleks suurem, äkki see teatav anonüümsus oleks parem, see onupojavärk rikub läbisaamist
- avatud akadeemiaid, loenguid rohkem – harida kodanikke; kodanikuühiskonna võimalused tuleks üle vaadata; et inimestel peaks olema tunne, et saab inimene asju muuta
- kuidas kod.üh kasvatada: nt e-demokraatia võimalused, nende ärakasutamine

RIIGIVALITSEMISE REFORM

- teeninduskultuur riigiametnike puhul – tagaside andmine on ülioluline; riigiametnik peab olema TEENINDAJA – hoolimata tasemest
- Riigi hoovad – riik peaks teadvustama, mida ta tahab saada. Üheski dokumendis pole kirjas, millist eksporti me tahame saada?
- Peaks olema mingid põhimõtted, mille alusel valida
- Välisesindused, saatkonnad – nende roll hetkel pole selge – need peaks olema orienteeritud ettevõtluse ja majanduse toetamisele

HOIAKUTE ja VÄÄRTUSTE MUUTMINE

- Et ei oleks nii, et kui ei õpi, siis põlastatakse, et saad Prisma müüjaks
- Eetika klass (euroopa näide), usuõpetuse klass
- Kool peab kasvatama inimest, mitte seda, et valmistaks ainult karjääriks

Laud 14:

- Tuua sisse ärksaid inimesi siia ja meelitada tagasi siit läinud. Siinne keskkond soosib igasuguseid ettevõtmisi, sh väikesi. Ettevõtlikus on soositud. Vaadata alustuseks lähinaabrite seast ärksamaid inimesi siia, ja edasi liikuda kaugemale. (läti, leedu, venemaa ettevõtlikud inimesed siia ja anda neile võimalused).
- Saame hakkame koostöös teistega. Peame analüüsima, mis ümberringi toimub, nägema trendidest ettepoole.
- Tehnoloogia ärakasutamine erinevate valdkondade arendamiseks, ühiskonna arendamiseks.
- Meie tugevus ka see, et suudame pakkuda ka vaikust ja rahu ka ettevõtlikele inimestele.
- Sallivust ja tolerantsust rohkem – igaühe roll on oluline, kõik on vajalikud.
- Haridus – ettevõtlikuse õpe igale alale. Haridus on määrav – teadmised, oskused ja loovus. Vajalik väärtuste õpetus, avatus.
- Eesti pakub keskkonda.
- Targa allhanked on OK. Igas ahelas ei pea olema tipus, peab olema mitmekesisus.
- Ka riigieelarvest tuleb leida suur osa vahendeid just haridusele.

Laud 15:

- teeme kooli arutlevaks loovaks keskkonnaks
- seljatagune ja tugi motiveerib inimest

- tuleb toetada noori looma oma ettevõtteid
- tuleb korda teha haridussüsteem, võtmeteema on õppekavade kujundusprotsess
- leidsime üles ja kirjeldasime tulevikku jõudmise eelkõige läbi haridusteemade

Laud 16:

- Vaimne: Haritus (seisund mis seob teadmised mõtlemisega, keelteoskus), see tuleb meie paindlikkusest ja avatud olekust,
- Targalt kasvamine, haridussüsteemi ja õpetamise põhialuste muutmine
- Julgus juhtida, üle saada hirmust uusi ideid ellu viia,
- Füüsiline: puhas vesi + puhas mets, tehnoloogiad (mis tulevad läbi ettevõtete, teadmispõhise majanduse) me oleme selle tehnoloogia loojad teatud osas, samas tähtis valmisolek kiirelt üle võtta).

Laud 17:

- Immigratsioonipoliitika muuta avatumaks
- Saata noored välismaale õppima – ülikoolid peaksid muutuma avatumaks rahvusvaheliselt
- Vundament – haridus peaks olema tasemel, elukeskkond,
- Poliitiliste erakondade rahastamine vaid riigieelarvest

Lisa 6. Arengufoorumil osalejad

Aado Keskpaik	Illimar Paul	Lo Rihvk
Aare Tark	Ilmar Lepik	Maarja Mändmaa
Aili Kõiv	Ilmar Pralla	Madis Talmar
Ain Aaviksoo	Ilmar Raag	Mall Hellam
Aivo Vaske	Imre Mürk	Marek Tamm
Aleksei Averson	Inara Luigas	Mariann Lugus
Alo Merilo	Indrek Saar	Maris Jesse
Andreas Laane	Ivar Raig	Marjam Vaher
Andrei Hvostov	Jaan Reinhold	Marje Josing
Andrei Korobeinik	Jaan Ömblus	Marko Mihkelson
Anneli Ohvri	Jaanus Sakh	Marko Rillo
Annika Uudelepp	Jan Kotka	Mart Kuusk
Anzori Barkalaja	Janno Siimar	Mart Laatsit
Anti Orav	Jarmo Tuisk	Martin Noorkõiv
Anu Toots	Jekaterina Eilart	Martin Pärn
Artjom Sokolov	Jekaterina Tšhikova	Mati Heidmets
Arto Aas	Jorma Sarv	Meelis Kuusberg
Daniel Vaarik	Jüri Kaljundi	Meelis Niin
Dmitri Burnašev	Jüri Raidla	Mihkel Randrüüt
Eamonn Kelly	Jüri Tamm	Mikk Salu
Eiki Nestor	Kadri Kuusk	Mikko Fritze
Eimar Veldre	Kadri Lühiste	Mikko Kosonen
Endel Lippmaa	Kadri Simson	Neeme Raidvere
Enn Tõugu	Kaia-Kaire Hunt	Nick Turner
Erik Aru	Kalle Tammemäe	Olari Taal
Erik Ehasoo	Karel Rüütli	Olav Osolin
Erik Terk	Karin Jaanson	Olavi Otepalu
Erki Mölder	Katrin Männik	Ott Lumi
Eva Truuverk	Kaur Lass	Ott Pärna
Geroli Peedu	Keit Kasemets	Paul-Eerik Rummo
Hannes Rumm	Kitty Kubo	Peep Mühls
Hannes Seeberg	Kristi Hakkaja	Peeter Tammistu
Hans H. Luik	Kristiina Rebane	Pille Lodi
Hardo Aasmäe	Kristjan Martin Kasterpalu	Pille-Liis Kello
Harri Taliga	Kristjan Rebane	Piret Tõnurist
Heidi Kakko	Kärt Anvelt	Priit Pallum
Heido Vitsur	Külliki Tafel-Viia	Priit Perens
Heiki Haldre	Lauri Lahi	Priit Põldoja
Heiki Järveveer	Leev Kuum	Ragnar Siil
Heikki Mäki	Lehar Kütt	Raigo Neudorf
Heli Aru	Lelo Liive	Rain Laane
Hille Hinsberg	Liina Henning	Rain Pikand
Holger Roonemaa	Liina Joller	Rainer Nõlvak
Ivi Anna Masso	Liise Valma	Rait Toomper

Raivo Vare
Raul Allikivi
Raul Rebane
Rene Küttim
Riivo Anton
Robin Gurney
Siim Nurklik
Siim Sikkut
Silja Lassur
Sten Tamkivi
Taavi Veskimägi
Taisi Valdlo
Taivo Paju
Tarmo Olgo
Tea Danilov

Tea Nõmmann
Teet Jagomägi
Tiit Pruuli
Tiit Riisalo
Tiiu Allikmäe
Toivo Klaar
Toomas Hendrik Ilves
Toomas Kiho
Toomas Tamsar
Toomas Trapido
Tõnis Palts
Urmas Klaas
Urmas Lepik
Urmas Sutrop
Vahur Kraft

Vahur Mäe
Valdo Kalm
Vassili Golikov
Veiko Lukmann
Veiko Tali
Viktoria Korpan
Viktoria Soosaar
Ville Jehe
Villu Zirnask
Üllar Jaaksoo
Ülle Madise
Ülo Pärnits
Ülo Vooglaid

6. mail 2010 toimunud Arengufoorumi ettekanded (sh videosalvestused), materjalid ja järelkajad on leitavad aadressil: <http://www.arengufond.ee/foresight/forum/article1644/>